

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Religion, ungdomar och identitet:
En intervjustudie av fem gymnasieungdomars
religiösa identitetsskapande

Anders Persson

”Inriktning LAU370”

Handledare: Henrik Bogdan

Examinator: Bo Claesson

Rapportnummer: VT-08 11 30 01

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Religion, ungdomar och identitet

En intervjustudie av fem gymnasieungdomars religiösa identitetsskapande

Författare: Anders Persson

Termin och år: VT-08

Kursansvarig institution: LAU370 Sociologiska institutionen

Handledare: Henrik Bogdan

Examinator: Bo Claesson

Rapportnummer: VT-08 11 30 01

Nyckelord: Religion, identitet, ungdomar, skola

Uppsatsens syfte har varit att undersöka religionens betydelse för religiösa ungdomars identitet. För att besvara syftet har jag frågeställningarna: Hur ser religiösa ungdomars identitet ut och finns det faktorer som är viktigare än andra för identitetsskapandet? Hur påverkas religiösa ungdomars identitet av religion?

För att besvara problemformuleringen har jag dels använt Castells, Giddens och Ziehesteorier.

Jag har gjort en kvalitativ intervjustudie med ungdomar, som ser sig själva som religiösa och som aktivt utövar en religion. Uppsatsens teorier stämmer väl överens med intervjureultatet.

Ungdomars religiösa identitet är till stor del ärvd. Det nutida nätverkssamhället är också en viktig faktor för det religiösa identitetsskapandet. Den religiösa identiteten är primär, dock är den mindre närvarande i skolan. Ett undantag utgörs av den ungdom som tillhör Svenska kyrkan. Svenska kyrkan är den religion som är norm i skolan. Alla ungdomar känner dock ett motstånd mot sin religiösa identitet. Motståndsidentiteten är en viktig faktor för religiösa ungdomars identitetsskapande. Religionen ger religiösa ungdomar en känsla av trygghet, tillhörighet och självkänsla vilket påverkar identiteten. Ungdomarna analyserar och jämför sig själva med omgivningen utifrån sin religion. Till skillnad från Ziehe har jag funnit att religiösa ungdomar ser sina föräldrar som auktoriteter och tar över normer och värderingar från dem.

Jag har funnit att religiösa ungdomar känner sig särbehandlade på grund av sin religion och sin religiösa identitet i skolan. Vidare ser jag allvarligt på att ungdomarna upplever att deras religioner speglas endimensionellt i undervisningen. För att undvika utvecklingen måste läraren granska sin undervisning och undervisningsmaterialet. Som lärare tycker jag det är viktigt att veta att ungdomarna uppfattar kristendomen som den religion som får mest utrymme i skolan. Ungdomarna önskar också mer utrymme för andra religioner, diskussion, samt undervisning i existentiella och etiska frågor. Det är av yttersta vikt eftersom läroplanen belyser vikten av diskussion samt undervisning i existentiella och etiska frågor.

FÖRORD

Uppsatsen är ett examensarbete utfört under vårterminen 2008 vid Göteborgs universitet, institutionen för religionsvetenskap. Uppsatsen omfattar 15 högskolepoäng och är en avslutande och obligatorisk del vid Lärarprogrammet vid Göteborgs universitet.

Uppsatsen har hjälpt mig att öka min kunskap om identitet och dess betydelse för religiösa ungdomar både som lärare och som medmänniska.

Undertecknad vill framföra ett stort tack till mina informanter utan er hade inte uppsatsen varit möjlig. Jag vill också tacka min handledare Henrik Bogdan och min syster Johanna som har bidragit med många åsikter, synpunkter och tankar under arbetets gång.

Tack!

Göteborg, maj 2008

Anders Persson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING, SYFTE OCH PROBLEMFORMULERING	6
1.1 INLEDNING	6
1.1.1 Bakgrund	6
1.1.2 Uppsatsens relevans	7
1.2 SYFTE	8
1.3 PROBLEMFORMULERING	8
2. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	10
2.1 IDENTITET	10
2.1.1 Castells beskrivning av identitet	10
2.1.2 Legitimerande identitet	11
2.1.3 Motståndsidentitet	11
2.1.4 Projektidentitet	11
2.1.5 Självidentitet	12
2.2 GIDDENS SYN PÅ RELIGIONENS BETYDELSE I DET SENMODERNA SAMHÄLLET	13
2.3 UNGDOMAR I DET SENMODERNA SAMHÄLLET	13
2.3.1 Internet och religiösidentitet	15
2.3.2 Senmodernitetens påverkan i skolan	16
3. METOD	17
3.1 VETENSKAPLIGT SYNSÄTT	17
3.2 UNDERSÖKNINGSMETOD	17
3.3 DATAKÄLLOR	17
3.4 URVAL OCH MÄTTEKNIK	18
3.4.1 Målpopulation och val av målpopulation	18
3.4.2 Mätinstrument	18
3.5 INTERVJUERNAS GENOMFÖRANDE	19
3.6 UTVÄRDERING AV UNDERSÖKNINGEN	20
3.6.1 Bortfall	20
3.6.2 Reliabilitet och Validitet	20
3.7 KÄLLKRITIK	21
4. RESULTATREDOVISNING	22
4.1 PRESENTATION AV INFORMANTERNA	22
4.1.1 Informanternas religionsidentifikation	23
4.1.2 Religion i skolan	24
4.2 IDENTITET	25
4.2.1 Castells beskrivning av identitet	25
4.2.2 Legitimerad identitet	26
4.2.3 Motståndsidentitet	27
4.2.4 Självidentitet	29
4.3 GIDDENS SYN PÅ RELIGIONENS BETYDELSE I DET SENMODERNA SAMHÄLLET	30
4.4 UNGDOMAR I DET SENMODERNA SAMHÄLLET	31
4.4.1 Internet och religiös identitet	32
5. SLUTDISKUSSION	34
5.1 HUR SER RELIGIÖSA UNGDOMARS IDENTITET UT OCH FINNS DET FAKTORER SOM ÄR VIKTIGARE ÄN ANDRA FÖR IDENTITETSSKAPANDET?	34
5.2 HUR PÅVERKAS RELIGIÖSA UNGDOMARS IDENTITET AV SIN RELIGION?	35
5.3 REFLEKTIONER ÖVER UPPSATSEN OCH DESS DIDAKTISKA RELEVANS	36
5.4 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING	38

6. SAMMANFATTNING	39
REFERENSER	40
BILAGOR	42
BILAGA 1 – INTERVJUGUIDE	42
BILAGA 2 - INFORMATIONSBREV TILL VÅRDNADSHAVARE OCH INFORMANTER	45

1. INLEDNING, SYFTE OCH PROBLEMFORMULERING

1.1 INLEDNING

I följande examensarbete har jag valt att fokusera på religion, ungdomar och identitet. Jag kommer att undersöka hur religiösa ungdomar uppfattar sin identitet samt hur religionen påverkar identiteten. Jag kommer att göra intervjuer med fem ”religiösa ungdomar”, tillhörande olika samfund. Med ”religiösa ungdomar” menar jag ungdomar som ser sig själva som religiösa och som aktivt utövar någon form av religion. Och när jag skriver om identitet syftar jag på den bild som individen har av sig själv, i relation till sig själv och andra.

Det är identitetsskapandet som är det centrala i uppsatsen. Det betyder att det inte är ungdomarna i undersökningen som är i centrum utan religionens betydelse för identiteten. Jag skall skapa mig en helhetsbild, jämföra och analysera intervjuresultatet med uppsatsens teorier. När jag i uppsatsen talar om religiösa ungdomars tankar och åsikter syftar jag på mina informanter.

I uppsatsens första kapitel ges inledningsvis en bakgrund till uppsatsen, vilken jag hoppas skall väcka intresse för uppsatsens ämne och fortsatta läsning. Vidare behandlas följande i kapitlet; uppsatsens relevans, syfte och problemformulering.

1.1.1 Bakgrund

Jag har alltid varit intresserad av ungdomstiden. Enligt min åsikt är ungdomstiden den tid som präglas av sökandet efter sin identitet, det är den tid där individen finner vem han/hon skall och vill vara. Under ungdomstiden föds en rad värderingar som är grundläggande för det framtida vuxenlivet. Givetvis kan individen byta identitet och värderingar över tiden men, jag anser, att individen skapar en stomme under ungdomsåren och det är därför som ungdomstiden är en intressant och viktig tid att se på.

Enligt Larson (2003: 17) är identitetsskapandet under ungdomstiden avgörande för individens fortsatta liv och identitet. Det är under ungdomstiden som individen tar till sig de ideal och värderingar som är bärande under resten av livet. Samtidigt menar Sernhede (1996: 131-132) att ungdomstiden är en tid då ungdomar ifrågasätter de värderingar och normer som finns i samhället samt visar en öppenhet för andra nya förklaringar.

Under 1900-talet och då framförallt från och med 1950-talet har vårt samhälle genomgått stora förändringar. De stora förändringarna i samhället under de senaste två seklen diskuteras av flera författare i termen modernisering/senmodernitet. (Sernhede, 1996, Larsson, 2003, Giddens, 1999, Castells, 2000, Bossius, 2003 m.fl.) Före 1950-talet var Sverige ett monokulturellt samhälle där en religion, ett språk och en kultur hade företräde, men globalisering och migration har omvandlat Sverige. Vårt samhälle har idag utvecklats till ett mångkulturellt och multireligiöst samhälle där nya tolkningar och värderingar har uppstått. (Häger, 2004: 83) Bossius (2003: 13) menar att många av de värden, normer och sätt att se på livet som förr togs för givna inte längre är gällande. I och

med denna samhällsförändring har också vårt sätt att tänka och leva förändrats. Bossius uttrycker samhällsförändringens påverkan på den enskilda individen så som:

Det som tidigare i hög grad var gemensam och relativt fast mark, har istället blivit till ett gungfly där den enskilde individen själv förväntas leta sig fram till en stadig och väl förankrad tuva att stå på. (Bossius, 2003: 13)

Samhällets utveckling har enligt Bossius (2003: 13-14) framförallt satt sina spår bland de unga. De unga är sårbara eftersom de är på väg att lämna familjen och skall stå på egna ben och det är då de har som störst behov av struktur och vägledning. Religionen är ett av de viktigaste redskapen människan har för att skapa ordning i tillvaron. Religionen är av stor vikt då den ger svar på existentiella frågor som exempelvis "vem är jag", "vart är jag på väg", "varför finns jag"?

Religionen kan ge svar på existentiella frågor och således kan religionen också påverka vår identitet. I det "nya" samhället där de gamla värderingarna och tolkningarna tas ur spel och ställs det högre krav på den enskilde individen att själv finna sin identitet. (Bossius, 2003: 13)

Jag ser skolan som en naturlig mötesplats för ungdomar. Det är därför en plats där identiteten utvecklas och prövas fram. En mötesplats mellan elever och lärare och en plats för att länka samman olika människor och där jag som lärare kan bidra till att eleverna får en förståelse för exempelvis olika identiteter och religioner. Följande uppsats kommer att öka min och läsarens förståelse för identitet och religion, vilket leder till en ökad förståelse och kunskap för att ta till sig och genomföra innebörden av läroplanen.

1.1.2 Uppsatsens relevans

Det finns lite forskning kring ungdomars syn på religion. Inte heller har religionsvetare eller ungdomsforskare i någon högre grad ägnat sig åt forskning som berör samspelet mellan ungdom, religion och identitet. (Larsson, 2003: 18)

År 1994 reformerades den svenska läroplanen. Skolreformen innebär bland annat att ämnet religionskunskap blev ett kärnämne som skall undervisas i samtliga program i gymnasieskolan. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94 och Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf94 innebar en markering för vikten av elevers reflektion, orientering och uppfattning av existentiella frågor. De existentiella frågorna skall tolkas och förstås i skolan där olika livsåskådningar, olika religioner och olika kulturtraditioner ständigt är aktuella. (Sjödén, 1995: 5)

I läroplanen (Lpo94: 3-4) går det att utläsa vikten av förståelsen för andra människor och förmåga till inlevelse i olika situationer för både elever och lärare. Det blir extra viktigt med samhällets ökade internationalisering. Där den ökade rörelsen mellan nationsgränser ställer höga krav på människors förmåga att förstå de värden som en kulturell mångfald bygger på. Skolan har därför en viktig uppgift att förmedla och att förankra de värderingar som vårt samhällsliv grundar sig på. Det är viktigt att försöka förstå och ständigt föra dialog och inhämta kunskap från unga av idag. Vidare har läraren riktlinjer som aktivt ska motverka förtryck och trakasserier av enskilda individer eller grupper. (Lpo94: 8)

Martha C. Nussbaum, professor vid Chicago University poängterar att både läraren och eleverna skall ha kunskap om och kunna bilda sig en uppfattning kring frågor rörande religion och livsfrågor. Nussbaum (1997: 8) förklarar detta genom att hävda vikten av att lärare är medvetna om att de skapar medborgare i en tid av mångkulturalism. I våra skolor utbildar vi medborgare, det betyder att vi måste fråga oss vad en medborgare i dagens samhälle bör vara och bör veta. Många existerande samhällsproblem, till exempel rasism, har sin grund i att vi inte har kunskap om att lösa frågor på ett intelligent och dialogbaserat sätt. För att klara det behövs inte bara kunskap och förståelse från "olika" medborgare i samhället utan det behövs också kunskap och förståelse från alla deltagare. Nussbaum menar att det är viktiga aspekter för att förstå olika perspektiv och komma till möten i frågor gällande exempelvis familjestruktur, sexualitet, religion samt historiska och kulturella frågor.

Nussbaum (1997: 6) beskriver vikten av att läraren bjuder in samhället i klassrummet, breddar och utvidgar perspektivet på undervisningen till ett samhällsperspektiv. Det beskrivs som att skolan skall utbilda världsmedborgare. Dels för att den enskilda individen skall klara sig i det mångkulturella samhället och dels för att motverka förtryck. Skolan är här en perfekt plattform för att utbilda världsmedborgare. Skolan bör därför rusta samhällsmedborgarna för en framtid präglad av pluralism. I det inbegrips att elever måste kunna möta och ta beslut i en alltmer globaliserad värld samt i de mångkulturella frågornas olika dimensioner. Framtidens samhällsmedborgare, eleverna, måste förstå och ha kännedom om dessa frågor då det är frågor som dessa som för människor samman i en tid präglad av mångfald. Skolan ska därför vara noga med att ta till vara på den möjligheten.

I den mångkulturella och föränderliga värld vi lever i, anser jag likt Nussbaum, att det är viktigt att läraren har kunskap om den religiösa identitetskomplexiteten. Jag hoppas och tror att min uppsats kommer öka den kunskapen och jag kommer därför att som Nussbaum poängterar ha lättare för att skapa världsmedborgare. Min undersökning och ämnesval har också relevans i andra samhällssammanhang exempelvis i arbetslivet. Jag hoppas och tror därför att uppsatsen kan leda till diskussion både i och utanför klassrummet för lärare, elever och andra läsare.

Med utgångspunkt i min kommande roll som lärare, i ett samhälle präglad av mångfald och strukturella förändringar, (vilket ger individen fler ställningstaganden för att skapa sin identitet), kan, vill och skall jag som lärare påverka eleverna att bli goda medborgare i samhället. Ur nämnd problematik, utmaning och möjlighet växer uppsatsens syfte och problemformulering fram.

1.2 SYFTE

Syftet med undersökningen är att undersöka religionens betydelse för ungdomars identitet. Identiteten säger mycket om vem du är, vem du vill vara och vem du kommer att bli och identiteten är därmed en viktig del i ditt liv.

1.3 PROBLEMFORMULERING

För att besvara mitt syfte tar jag hjälp av följande frågeställningar.

- Hur ser religiösa ungdomars identitet ut och finns det faktorer som är viktigare än andra för identitetsskapandet?
- Hur påverkas religiösa ungdomars identitet av religion?

För att svara på min problemformulering kommer jag att använda mig av teorier av Castells, Giddens och Ziehe samt fem stycken kompletterande intervjuer för att ge röst åt mina nämnda teorier.

2. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING

Kapitlet inleds med Manuel Castells teorier kring identitet och identitetsbyggnad. Castells är en spansk sociolog som är verksam både i Spanien och USA. Jag har valt att använda mig av hans teorier eftersom jag anser att de beskriver vad identitet är, skillnaden mellan identitet och roller samt individens skapande av sin identitet. För att få ett perspektiv på Castells tankar och idéer väljer jag att ställa hans teorier i relation till Anthony Giddens beskrivning av självidentiteten. Giddens är en ledande brittisk sociolog som publicerat ett flertal, för den akademiska världen, välkända verk. Giddens studier kring modernitet och självidentitet är relevanta för ämnet religion i det senmoderna samhället. Vidare har jag behandlat verk av Thomas Ziehe, en tysk pedagog och socialfilosofs aspekter kring senmodernitetens urholkning av den traditionella livsvärlden. Ziehe har flera teorier kring pedagogik, skola, ungdomar och identitetsskapande.

2.1 IDENTITET

2.1.1 Castells beskrivning av identitet

Identitet är människors källa till mening och erfarenhet i livet. Vidare kan en individs identitet vara ett sätt att lindra sin oro, ångest och ett sätt för individen att bli en del av ett kollektiv. En individ kan ha flera olika identiteter. De primära identiteterna kan ta sig uttryck i religiösa, territoriella, nationella eller etniska former. Att en individ har flera olika identiteter kan skapa motsägelser i individens beskrivande av sig själv samt i individens handlande. (Castells, 2000: 20)

Det är viktigt att skilja på en individs identitet och en individs roller. En individs olika roller kan till exempel vara arbetare, mamma och fotbollsspelare. De olika rollerna definieras enligt normer som institutioner och organisationer i samhället. Rollernas betydelse och möjlighet att påverka individens beteende beror på förhållandet mellan individen, samhällets institutioner och organisationer. (Castells, 2000: 20-21)

Castells (2000: 21) menar att även identiteter kan utvecklas ur institutioner. Det blir en identitet först när individen införlivar det i sitt tänkande och konstruerar en mening kring den. Ur ett sociologiskt perspektiv är alla identiteter konstruerande. Frågan är dock hur, från vad, av vem och för vad de är konstruerade. Identitetens konstruktion kan utvecklas från olika byggstenar till exempel historien, geografi, biologi, institutioner, kollektiva minnen, personliga minnen och religiösa uppenbarelser. Individer, olika sociala grupper och samhället bearbetar byggstenarna av vår identitets konstruktion. Individerna arrangerar om byggstenarna i dess mening enligt olika sociala och kulturella projekt som alla är rotade i en form av socialstruktur och dess olika tids- och rums ramar. Castells hävdar:

... i allmänna ordalag, vem som konstruerar en kollektiv identitet, och i vilket syfte, i hög grad bestämmer det symboliska innehållet i denna identitet och dess mening för dem som identifierar sig med eller placerar sig utanför den. (Castells, 2000: 21)

Citatet innebär att den sociala identitetskonstruktionen alltid äger rum i ett sammanhang som formas av maktrelationer. Castells (2000: 21) anser att det finns en skillnad mellan tre former för vad som anger och vad som ger upphov till identitetsbyggnad. De tre formerna är legitimerande identitet, motståndsidentitet och projektidentitet.

2.1.2 Legitimerande identitet

Den legitimerande identiteten är en identitet som är införd av samhällets dominerade inrättningar för att förstora och för att ordna mer praktisk dominans över sociala aktörer. Denna typ av identitet skapar och reproducerar det aktuella civila samhället som också innefattar uppsättningar av institutioner och organisationer. Den legitimerade identiteten har djupa rötter hos människorna men är också en utökning av staten genom exempelvis fackföreningar, medborgarorganisationer, politiska partier, olika kooperativ och olika religiösa samfund. Den legitimerade identiteten förlänger statens kraft men ger också djupa rötter hos folket. Det är just den dubbelheten som gör det civila samhället till en bra grund för politisk förändring. Det vill säga staten kan förändras utan våldsamheter och istället använda sig av exempelvis politiska partiers förändringskrafter. Castells beskriver det fortlöpande sammanhanget mellan det civila samhällets institutioner och statens maktapparat (till exempel politiska partier) som en förutsättning för att exempelvis socialistiska ideal skall skapas och reproduceras. (Castells, 2000: 22)

2.1.3 Motståndsidentitet

Motståndsidentitet skapas av deltagare som befinner sig i positioner eller tillstånd, vilka har nedvärderats eller stigmatiserats av maktens logik. Därför bygger den identitetsformen på motstånd och överlevnadsvärn utifrån principer som skiljer sig från de åsikter som genomsyrar samhällets institutioner. I dagens samhälle är motståndsidentitet, enligt Castells (2000: 22-23), den viktigaste formen av identitetsskapande. Motståndsidentitet beskrivs som former av kollektivt motstånd som grundas i identiteter som är bestämda av till exempel historiska, geografiska eller biologiska faktum. Det innebär att "motståndsidentitetsgruppen" vänder på värdeomdömet som då också förstärker gränsen mot "de andra" som inte har samma identitet. Exempel på motståndsidentitet kan vara religiös fundamentalism eller vissa delar av queer-kulturen. Att bygga denna defensiva identitet innebär att gruppens/individens identitet vänder på de dominerade institutionernas/ideologiernas värdeomdömen samtidigt som det förstärker gränserna mellan mötet.

2.1.4 Projektidentitet

Den tredje identitetsskapande processen kallar Castells (2000: 22) för projektidentitet. Den utvecklas när sociala deltagare, på grund av kulturella material, bygger en ny identitet. Den "nya" identiteten omdefinierar individernas situation i

samhället och därför aspirerar identitetsförändringen på att strukturera om hela samhället. Feminismen ges här som exempel:

När feminismen överskrider kvinnoidentitetens och kvinnorrättigheternas försvarsvärn (och därmed utmanar den patriarkala familjen), och med den hela den struktur av produktion, reproduktion, sexualitet och personlighet som samhällena historiskt sett har baserats på. (Castells, 2000: 22)

Citatet innebär att identitetsbygget är ett projekt om ett annorlunda liv, projektidentitet. Identiteten kan i förlängningen ge samhällsomvandling som genomsyrar sättet vi lever. Det är dock inte säkert att det blir en förändring, det kan likaväl bestå som en defensiv samhörighet eller kanske utvecklas till en intressegrupp. Emellertid har motståndsidentitet oftast utvecklas till projektidentitet och att det är projektidentiteten, bland de kollektiva identiteterna, som påverkar vårt framtida samhälle mest. (Castells, 2000: 23-24)

2.1.5 Självidentitet

Enligt Giddens (1999: 67-68) besitter individen en självidentitet. Självidentiteten är stabil över tiden men det är viktigt att skilja på "självets identitet" och "självet" som ett generellt fenomen. Det betyder att självidentiteten är det som individen är medveten om när man talar om hans/hennes "självmedvetande". Med andra ord skapas självidentiteten inte bara av individens konturenliga handlingssystem, utan också från något som rutinmässigt måste skapas samt bevaras genom individens reflexiva handlingar. Det betyder att även om individen har en vis livsstil reflekterar individen hela tiden kring sin egen identitet, sina val och sin livsstil. (I sammanhanget syftar reflexivitet till individens möjlighet att analysera, betrakta och jämföra sina egna livsval med andras.)

Enligt Furseths tolkning av Giddens skapas och väljs identiteten av individen. I skapandet av identiteten formar individen självet, det vill säga individen försöker forma sig själv till den person han/hon vill vara. Varje individ är ansvarig för att skapa och stå för sin egen självidentitet. Det kan vara både svårt och befriande att vara ansvarig för sin egen självidentitet, då skapandet av självidentiteten kräver mycket arbete för individen. Individen måste sedan fortsätta sitt arbete med att kontinuerligt styra sina egna handlingar så att de stämmer överens med den valda identiteten. Sammanfattningsvis kan man säga att självidentiteten är "självet" så som det uppfattas av individen utifrån individens historia. (Furseth, 2005: 92)

Castells (2000: 24-25) instämmer i Giddens beskrivning av identitetsbyggandet. Castells anser att samhället i dag befinner sig i det så kallade nätverkssamhället. Dock menar Castells att nätverkssamhällets uppkomst ifrågasätter de identitetsbyggande processerna. Ifrågasättandet leder till nya former av social förändring. Anledningen till att det bildas nya former av social förändring är att nätverkssamhället bygger på en förskjutning av det lokala och globala i samhället. Genom förskjutningen av det lokala och det globala i samhället får också individen olika tids- och rumsramar, vilket påverkar självidentiteten. Castells menar dock, till skillnad från Giddens, att en reflexiv livsplanering blir omöjlig att genomföra på grund av nätverkssamhällets uppkomst.

2.2 GIDDENS SYN PÅ RELIGIONENS BETYDELSE I DET SENMODERNA SAMHÄLLET

Giddens refererar till det två begreppen tillit och risk. I det moderna samhället är det nödvändigt med tillit eftersom vi vet så lite om det system som vi har att göra med. Individen står ständigt inför risker eftersom individen inte har kontroll över konsekvenserna av dess oplanerade handlingar. Individer ställs också inför risker då de förlitar sig på olika kunskapse experter. (Furseth, 2005: 92-93)

I förmoderna och moderna samhällen skiljer Giddens mellan omgivningen som har med tillit och risk att göra. I det förmoderna samhället är allt det som tillhör religiösa trossätt och praxis sådant som har med tillit att göra. Anledningen är att religionen gav en moralisk och praktisk tolkning av det individuella sociala livet samt naturen. Men religionen kunde också skapa risker eftersom religiösa koder och symboler ofta användes för att förklara olika hot, som exempelvis jordbävning. I det moderna samhället har dock kunskap styrd av empiri och logik ersatt den religiösa förklaringen på till exempel jordbävning. Giddens anser därmed att religionens betydelse i det moderna samhället har minskat. (Furseth, 2005: 93)

Giddens menar dock inte att religionen försvinner i det moderna samhället. Som påpekat innan innebär moderniteten att nya moraliska problem skapas. Den osäkerhet som individen då möts av kan ge en växande betydelse för religionen. Religionens betydelse tros framförallt öka i händelser som födelse, äktenskap och död. Religionens ökade betydelse gäller inte bara de traditionella formerna för religiöst liv utan det uppkommer nya former. Giddens anser därmed att religionen är på väg tillbaka då moderniteten nått sin gräns och är på väg att försvinna. (Furseth, 2005: 93)

I dagens samhällen finns det risker exempelvis massförstörelsevapen och miljöförstöring som tidigare generationer inte var medvetna om. Bland de riskerna finns också religionens ökade betydelse. De apokalyptiska visionerna så som exempelvis massförstörelsevapen kommer att existera så länge massförstörelsevapnen finns och det finns kunskap om att bygga dem. Det samma gäller för naturen, där vi ständigt får rapporter om annalkande ekologiska katastrofer och eller ett sammanbrott av den globala ekonomin. Både naturen samt den globala ekonomin kan upplevas som ett hot. Hoten är oundvikligen en del av verkligheten i det senmoderna samhället. (Giddens, 1999: 12-13)

2.3 UNGDOMAR I DET SENMODERNA SAMHÄLLET

I förmoderna samhällen baserades identiteten på släktskap, social status och kön vilket innebar att yttre förhållanden och traditioner i stort sätt bestämde identiteten från födseln. Var du exempelvis född som bonde blev du bonde och möjligheten att byta "karriär" var små. Men i det moderna samhället har en rad kulturella och ekonomiska förändringar skett, vilket har lett till att individens valmöjligheter att skapa sig en egen "ny" identitet är större. Det moderna samhällets genombrott har därmed påverkat barn- och ungdomstiden likväl som det påverkat resten av samhället. (Larsson, 2003: 15)

Begreppet det "senmoderna samhället" beskrivs av många. Ziehe menar att det senmoderna samhället har inneburit en intensiv modernisering som till stora delar har betytt mekaniska, tekniska och effektiviserande förändringar. Men även ekonomin har fått en klart större roll än tidigare. Individens sätt att tolka och förstå tillvaron har därmed också förändrats. Likaså könsroller och generationsförpliktelser har ändrats. (Olesen, 2004: 206)

När samhället förändras blir det fler och fler områden där individens tidigare invanda tolkningar av verkligheten inte längre räcker till. Nämnade tendenser ibland unga i samhället sammanfattar Ziehe i begreppet "kulturell friställning". Med kulturell friställning menar Ziehe att i dagens samhälle övertar individen inte längre värderingar, inställningar till normer och auktoriteter som förr. Friställningsprocessen innebär generellt sett inte att människan har blivit "friare". Den kulturella friställningen leder snarare till en utökning av det individen längtar efter, önskningar och drömmar, även om det i verkliga livet inte är möjligt att uppnå. Nu är friställningsprocessen mer eller mindre invävd i den kultur som vi socialiseras in i. Frigörelsen gäller i grunden alla, men främst barn och ungdomar som söker nya vägar och kritiserar etablerade strukturer. Den internationaliserade världen som barn och ungdomar i dagens samhälle lever i gör att de till skillnad från tidigare generationer är betydligt bättre orienterade om vad som händer i världen och de existerande globala problemen. Att barn och ungdomar är kulturellt friställda från traditionens trygghet och makt innebär dock att de är oerhört känsliga för samhällsutvecklingen. (Olesen, 2004: 206)

Ziehe anser att nackdelarna med den kulturella friställning är att det ställs krav på den enskilde som kan vara svåra att hantera. Nu är det individen själv som skall hantera den nya verkligheten, som skall tolka symboler och koder och upptäcka vad hon/han själv står för och för vilka värderingar man representerar. Men det ger också nya möjligheter att inte längre uppleva sin identitet och sitt liv som förutbestämt. (Olesen, 2004: 207)

Sernhede (1996: 134) är på samma spår och menar, likt Ziehe, att senmoderniten urholkar de traditionella livsvärldarna och skapar en kulturell friställning. Han anser med bakgrund av den kulturella friställningen att det inte längre är självklart att unga idag inriktar sig mot de olika livsformer som tidigare gav livet struktur, mening och livsform. Istället sker en form av urholkning av traditionella livsvärlden. Sernhede hävdar att det förr inte funnits så många möjligheter att tala om sina känslor, relationer och olika behov. Men när våra tidigare gemensamma kulturella föreställningar om livets mening och mål inte längre framträder som självklara skapas det en oerhörd press på individen i vårt samhälle. Det leder till att identiteten hos medborgarna inte är någonting man får med sig "på köpet" utan det är upp till individen själv att utforma och skapa. Den kulturella friställningen innebär dock inte att individen "fritt" skapar sig själv.

Människor har idag oanade möjligheter att bli den "man vill" jämfört med för ca trehundra år sedan eller för den delen 65 år sedan. Det gäller inom många av livets områden: utbildning, utseende och fritidsintressen etc. Enligt Ziehe innebär det en rad av val, vilket också innebär att vi måste välja bort. De olika valen vi gör tematiseras hela tiden och vi möter dem runt omkring oss i form av till exempel olika tillvalsämnen i skolan, tv-program, sällsättningar osv. (Olesen, 2004: 207)

Vilka möjligheter har då unga idag att göra dessa olika val? Ziehe menar att de olika valen har fått unga idag att utveckla en form av förkunskap istället för tidigare ungdomar som hanterade en form av icke kännedom. Ziehe exemplifierar

det genom att sexuella erfarenheter tidigare ”fumlades” igenom medens det nu finns en form av förkunskap genom samhället. Men det innebär inte att förkunskapen motsvarar de framtida erfarenheterna, utan de Ziehe vill påvisa är att ungdomar idag har en form av dubbelmedvetande. Dubbelmedvetandet beskrivs som individens kikarsyn på sig själv och synen jämförs hela tiden med individens egna erfarenheter av sinnemässiga och indirekta erfarenheter från exempelvis media. (Olesen, 2004: 207)

Sernhede (1996: 135) anser att det finns olika sätt att se på den kulturella friställningen. Antingen kan ungdomar som söker sin identitet experimentera och använda sig av moderniseringsprocessen till exempel medias utbud för att skapa identiteten. Dessa ungdomar lockas av moderniseringens nya idéer och samhällets ökade valfrihet. Eller så kan ungdomar då de söker sin identitet försvara sig mot moderniseringen och dess oöverskådlighet genom att låsa sig fast vid absoluta värden. De ungdomar som låser sig fast vid absoluta värden försöker här försvara sig mot den utsatthet som de upplever på grund av den kulturella friställningens osäkerhet.

Gustafsson, professor i religionssociologi, behandlar flera aspekter av det religiösa livet i sin bok *Tro, samfund och samhälle*, där han ger exempel på hur ungdomar försvarar sig mot moderniseringen och dess oöverskådlighet. Ungdomar försvarar sig exempelvis genom att söka sig till religiösa rörelser och samfund som upplevs ge tydliga svar. De religiösa rörelserna och samfunden kan här ge tydliga regler för vad som är rätt och fel till motsatts mot osäkerheten i moderniseringsprocessen. (Gustafsson, 1997: 75)

2.3.1 Internet och religiösidentitet

Enligt Sernhede (1996: 134) har individer i dagens samhälle mer ”underlag” än någonsin för att behandla frågor rörande identitet och meningen med livet. Individens identitetsarbete konfronteras därför med en uppsjö av symboler, stilar och tecken. Likt Sernhede behandlar även Larson nämnt fenomen i sin bok *Virtuell religion* (2002).

Larsson (2002: 10) påvisar att i dagens samhälle finns det en stor närvaro av jordens olika religioner och kulturer. Det vill säga med den nya informations- och kommunikationsteknologins genombrott kan individen med datorns hjälp snabbt och enkelt få kontakt med människor, religioner och olika kulturer från hela världen. Ungdomar använder Internet till viss del för att skapa samhörighet och för att ta till sig information om exempelvis religion. Även om eller inte den troende individen är bunden av sitt lokala sammanhang så kan individen få tillgång till det globala sammanhanget via nätet. Internet har skapat en plats där människor kan mötas, diskutera och söka svar oberoende av geografi, religion och kulturell tillhörighet. För den sakens skull är inte det lokala sammanhanget oviktigt. Det är snarare tvärtom. Då det är i mötet mellan det lokala och globala som spänningar och kulturkrockar ofta återfinns.

Globaliseringen har medfört att det har blivit lättare att välja/skapa sin identitet. Larsson (2002: 111-113) likt Giddens (1999) anser att globaliseringen också har ökat identitetens betydelse för individen. Författarna hävdar att behovet att välja identitet blir allt större när utbudet av identiteter hela tiden växer på grund av informationsteknik och migration. Det är därför tydligt att Internet kan användas som

ett verktyg för att stärka olika minoritetsgruppers identitet. Genom Internet kan en person både bekanta sig och utforska miljöer individen inte skulle ha haft tillgång till, eller kanske inte vågat möta i offentligheten. Internets anonymitet är viktig då Internet erbjuder en "fristad" där den identitet som individen har på nätet inte behöver efterlevas i verkligheten. Det innebär att Internets anonymitet erbjuder individerna att pröva och testa sina egna traditioner, andras samt att skapa sig nya. Internet har också gjort att individer som lever i diaspora kan använda sig av Internet för att behålla, bevara och utveckla sin identitet.

2.3.2 Senmodernitetens påverkan i skolan

Samhällets moderniseringsprocess innebär att både gamla och nya värderingar i samhället blir ifrågasatta. Ziehe är utbildad lärare och arbetar som forskare med utgångspunkt i pedagogik men har inslag av såväl socialpsykologi som vetenskapsteori i sin forskning. Ziehes forskningsutgångspunkt är på ett nyanserat sätt att se på ungdomen i det moderna samhället. (Olesen, 2004: 199)

Ziehe analyserar utifrån sociologi och läroprocesser hur ungas situation ser ut i det moderna samhället. Och vad som sker med unga på ett pedagogiskt plan och vilka resultat det ger i samhället och i skolan. Ziehe betonar att det är viktigt att ge tid för reflektion vid varje läroprocess. Annars slutar det lätt i en inlärningsprocess som bara ger sig till kända här och nu. Det måste finnas en balans att utmana det okända och individens redan existerande tolkningsmönster. Det vill säga en balans mellan att uppleva det nya och säkerställa det gamla. Ziehe menar att om individen skall använda sig av den nya kunskapen är det viktigt att det är relevant för den egna identiteten. Vilket kanske sker när den egna identiteten prövas och de inlärd processerna sätts igång. Exempel på det kan vara elever som är skoltrötta. När den skoltrötta eleven kommer till en praktikplats i en annan kontext får eleven en ny roll. Eleven inser att de faktiskt kan något, till exempel att räkna trots att de alltid har uppfattat sig själva som urusla på matematik. (Olesen, 2004: 203)

Ziehe anser att förmågan till reflexivitet och självreflexivitet är viktig och att det följer med det moderna samhället både hos läraren och hos de lärande. Reflexivitet innebär att individer har fått en bättre möjlighet att analysera och iaktta samhället ur ett teoretiskt perspektiv samt jämföra sina livsval med andra människors livsval. (Larsson, 2003: 15) Även Sernhede är inne på liknade tankar, han anser att senmoderniteten har utvecklat.

... vår kapacitet att iaktta, förstå, kommentera, och förhålla oss till oss själva och andra. (Sernhede, 1996: 136)

Ziehe menar på att det tar sig uttryck i att unga använder och snabbt tar till sig nya kommunikationsalternativ. Det gör att ungdomar i dagens samhälle kommer att vara en viktig källa till information och hur symboler och händelser förstås och tolkas. (Sernhede, 1996: 136)

3. METOD

I detta kapitel kommer jag att beskriva vilka metodiska tillvägagångssätt jag har använt i min undersökning för att besvara uppsatsens problem.

3.1 VETENSKAPLIGT SYNSÄTT

Det finns två huvudsakliga skolbildningar: den positivistiska ansatsen samt den hermeneutiska ansatsen. I min uppsats har jag valt att använda mig av den hermeneutiska ansatsen. Jag har valt det synsättet eftersom jag vill tolka och förstå mitt undersökningsområde. (Esaiasson m.fl., 2004: 245)

Den hermeneutiska ansatsen betyder att ingen tolkning kan ske objektivt. Om jag inte har tidigare kännedom om det jag vill förstå har jag inga möjligheter att förstå den. "Förförståelsen" gör det möjligt för mig att ställa frågor till texten eller ge mig nya infallsvinklar vilket innebär att tolkningen är förankrad i och beroende av min livssituation. Tolkningen är beroende av den historiska, sociala och ideologiska miljö jag lever i. Detta påverkar min forskning då det till viss del är begränsande men samtidigt också en förutsättning då jag vill utforma en relevant tolkning. (Vikström, 2005: 13-21) Vikström (2005: 23) menar att det inte finns någon neutral tolkning utan att vi bör ta hänsyn till att vi tillhör olika gemenskaper, exempelvis som familjemedlem, granne, student eller lärare. Dessa olika sammanhang påverkar oss på många sätt samtidigt som det glider mellan det ena och det andra beroende på situation. Vi kan inte stiga ur våra liv men vi kan reflektera över dessa olika roller och kritiskt granska de sociala sammanhang där vi rör oss. Detta finns med som en aspekt under intervjuer och under hela uppsatsskrivandet. Det informanterna säger tolkas av mig och påverkas av den förförståelse jag har.

3.2 UNDERSÖKNINGSMETOD

För att veta vilken undersökningsmetod, kvalitativ eller kvantitativ, jag skall använda i min uppsats måste jag studera mitt syfte. Då mitt syfte är att undersöka religionens betydelse för religiösa ungdomars identitet behöver jag använda mig av en kvalitativ metod. Den kvalitativa metoden är bäst lämpad eftersom jag ska tolka och förstå religionens betydelse för religiösa ungdomars identitet. (Svenning, 2003: 69-74)

3.3 DATAKÄLLOR

I min uppsats har jag använt både primär och sekundär data. Min primärdata är den data som jag har samlat in speciellt för denna undersökning. Medens undersökningens sekundärdata är andrahandskällor, det vill säga data som samlats in av andra personer än mig själv till exempel andra forskare och institutioner. I min uppsats kommer primärdata i från mina informanter. Uppsatsens sekundärdata kommer från den litteratur som jag anser är bäst lämpad för att besvara uppsatsens problem. (Andersen, 1998: 150)

Då jag har en kvalitativ ansats och ett syfte som är av beskrivande och analyserande karaktär måste jag välja en kvalitativ metod för att söka primärinformation. Jag har valt att göra personliga intervjuer för att finna min primärdata. Valet är gjort eftersom jag vill få insikt i ungdomars religiösa identitet och jag har flera ämnesområden som jag vill ha svar på. Då jag vill gå in på djupet i valda ämnesområden anser jag att en ostrukturerad intervju är mest lämpad. En ostrukturerad intervju är bäst lämpad eftersom jag ser det som en fördel att ha möjlighet att ställa följdfrågor, studera de intervjuade och förklara mina frågor löpande under intervjun. En ostrukturerad intervju gör att jag kan följa upp idéer och känslor hos informanterna på ett djupare plan i jämförelse med till exempel en intervju där skriftliga svar önskats. Intervjuresultatet har dock varit tidskrävande att bearbeta och analysera. Jag klarade därför inte av att intervjua lika många informanter som jag hade önskat. (Stukát, 2005: 38–39)

Kunskapen för att veta vilka ämnesområden och huvudfrågor som jag ville ställa till mina informanter fick jag efter att jag bearbetat mina sekundärdata, det vill säga min teori. Jag valde att använda mig av en intervjuguide. Jag ställde i intervjuguiden upp de teman och huvudfrågor som jag ville ha svar på.

3.4 URVAL OCH MÄTTEKNIK

När jag hade bestämt mig för uppsatsens syfte var jag tvungen att välja vilka religiösa ungdomar som jag skulle studera. Och hur mitt urval av religiösa ungdomar skulle göras?

3.4.1 Målpopulation och val av målpopulation

I min uppsats vill jag undersöka religiösa ungdomar, mellan 15 och 20 år och som ser sig själva som religiösa och som aktivt utövar någon form av religion. Jag valde ut mina fem informanter ur ett bekvämlighets urval, där de individerna som var villiga och tillgängliga i populationen blev mina informanter. Jag sökte själv upp mina informanter, utifrån mina bestämda kriterier genom olika religiösa samfund i mitt närområde. (Stukát, 2005: 56–59)

3.4.2 Mätinstrument

Mitt mätinstrument, det vill säga det verktyg som jag har använt för att samla in primär information är en intervjuguide, som finns i bilaga1. När jag gjorde intervjuguiden användes uppsatsens teorikapitel som grund. Jag har i min intervjuguide samlat de ämnesområden och frågor som jag vill ha svar på. Jag har valt att använda en intervjuguide eftersom jag här kan ställa frågorna i den ordning som passar aktuell situation, jag kan lätt ställa följdfrågor och eventuella missförstånd enkelt kan förtydligas och frågorna lätt kan anpassas efter informanten utan att risk finns att jag som intervjuvare lämnar ämnet eller ställer ledande frågor till informanten. (Stukát, 2005: 38–41)

3.5 INTERVJUERNAS GENOMFÖRANDE

Jag ville intervjua aktiva religiösa ungdomar, problemet var dock att jag inte kände till några. Jag kontaktade Göran Larsson, vid institutionen för religionsvetenskap, Göteborgs universitet, som jag visste hade haft kontakter med religiösa ungdomar tidigare. Via Larsson fick jag tips om en paneldebatt som skulle hållas av Sensus på Södra Hamngatan i Göteborg. Paneldebatten skulle handla om unga muslimer i dagens samhälle. Jag gick till paneldebatten och det visade sig att jag kände en ledare i debatten. Jag tog därför hjälp av ledaren för att hitta informanter. Jag fick tillfälle att prata under debatten och tala om varför jag var där och att jag gärna ville komma i kontakt med religiösa ungdomar för att göra en undersökning. Jag lämnade sedan min e-postadress och efter några dagar kontaktade den första informanten mig.

De andra informanterna har jag kommit i kontakt med genom att jag ringde olika samfund, Judiska församlingen, Saron kyrkan, Svenska kyrkan och Wat Buddha Udayana, en buddhistisk förening i Härryda. Via samfundens reception fick jag telefonnummer och e-postadress till ansvarig ungdomsledare. Ansvarig ungdomsledare berättade sedan för ”sina” ungdomar om mig och min undersökning och lämnade mina kontaktuppgifter till dem. Således fann jag de andra fyra informanterna.

Eftersom jag skulle intervjua ungdomar som var mellan 14 till 20 år var det viktigt att ha i åtanke att vissa personer inte var myndiga. Jag behövde därför få underskrift från vårdnadshavare för att aktuell ungdom skulle kunna delta i min undersökning. Jag skrev en kort presentation av mig själv och min undersökning där jag också gav utrymme för vårdnadshavares underskrift. I presentationen betonade jag även att ett deltagande i undersökningen var frivilligt och att ungdomen när som helst kunde avsluta undersökningen. I presentationen nämndes också att ungdomarna är anonyma i undersökningen. Presentationen finns i bilaga 2 till uppsatsen. Jag tycker att det var viktigt att göra presentationen och att dela ut den till ungdomarna innan de var tillfälle att träffa mig för en intervju. Jag ville att ungdomarna skulle kunna läsa min presentation och på så sätt få en möjlighet att reflektera om ämnet. Det gjorde att ungdomarna vid intervjutillfället visste vad vi skulle tala om och jag tror att det förde med sig att ungdomarna kände sig säkrare och mer avslappnade vid intervjutillfället. Presentationen delades ut till ungdomsledarna för aktuellt samfund och ledaren förde sedan presentationen vidare till informanterna. När sedan ungdomarna tog kontakt med mig så mejlade jag på nytt presentationen till ungdomarna. Att ungdomarna sedan fick presentationen även av mig blev som en påminnelse för dem att det var viktigt att deras vårdnadshavare skrev under lappen. Jag vill påpeka att de informanter som är med i undersökningen själva tog kontakt med mig efter jag hade upplyst dem om min undersökning.

Alla mina informanter ville se och läsa min färdiga undersökning. För att informanterna skulle kunna vara anonyma men samtidigt kunna identifiera sig själva i undersökningen, fick de enskilda informanterna själva välja kodnamn. Alla informanternas namn i undersökningen är således utbyta och valda av informanterna själva. Idén om att byta ut informanternas namn, så att de själva ändå kunde känna igen sig i den färdiga undersökningen, har jag fått ifrån Kerstin von Brömssens avhandling; *Tolkningar, förhandlingar och tystnader – elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet* (2003: 125)

För mig var det viktigt att informanterna skulle få tillfälle att bestämma var intervjuerna skulle hållas. Jag tycker att det är viktigt att informanterna själva får

välja var intervjuerna skall hållas eftersom de då känner att de kan välja en trygg plats. Resultatet blev att intervjuerna hållits på ett flertal olika platser, på skolorna, i samfundernas lokaler samt på grupprum på bibliotek. Inför varje intervjutillfälle hade jag med mig lite smågodis. Jag valde att ta med mig godis för att lätta upp stämningen och för att vi skulle ha något att äta på under intervjun. Intervjuerna inledes sedan med ”öppningsfrågor” som skulle göra att jag och informanterna lärde känna varandra. De inledande frågorna var av generellare slag och inte av så känslig karaktär vilket gjorde att jag och informanterna fick förtroende för varandra. Därefter gick vi in på frågor som var mer och mer laddade och personliga allt eftersom. Under intervjuerna hade jag med mig en bandspelare för att jag skulle kunna spela in vad informanterna sa. Intervjuerna har sedan transkriberats. Om läsaren vill se transkriberingen kan de höra av sig till mig så kan jag skicka transkriberingen. Det var bra att använda sig av en bandspelare då det annars hade varit svårt att hinna med att skriva ner allt som informanterna sa. På grund av bandspelaren, eftersom det ej behövdes göra anteckningar, kunde jag helt fokusera på intervjun och aktuell informant.

När jag har utfört mina intervjuer har beaktat vetenskapsrådets forskningsetiska principer. (Vetenskapsrådets, Forskningsetiska principer i humanistisk- samhällsvetenskaplig- forskning, 080516: 7-15)

3.6 UTVÄRDERING AV UNDERSÖKNINGEN

Jag tycker det är viktigt att läsaren av min undersökning litar på innehållet. Min undersöknings trovärdighet och pålitlighet kan mätas i reliabilitet och validitet. Det är också viktigt att se på undersökningens bortfall. (2005: 32)

3.6.1 Bortfall

I min undersökning har jag både haft externa och interna bortfall. De externa bortfallen är de bortfall som uppkom då jag gjorde mitt urval av religiösa ungdomar. Externa bortfall har förekommit i form av att två stycken personer som först ville vara med i undersökningen sedan drog sig ur. De interna bortfallen har uppkommit efter det att jag skapade kontakt med min undersökningsgrupp. Till exempel så förekom ett internt bortfall då en av informanterna (Gim) hade svårt att förstå och göra sig förstådd på svenska. Gim har bott i Sverige under tre år. För att jag och Gim skulle förstå varandra fick vi tala långsamt och upprepa. Jag tycker trots detta att jag fick ett pålitligt intervjuresultat från Gim. (Stukát, 2005: 64–65)

3.6.2 Reliabilitet och Validitet

När jag talar om min undersöknings reliabilitet syftar jag på kvalitén på min undersöknings mätinstrument. Det vill säga intervjuguidens mätnoggrannhet och tillförlitlighet i undersökningsresultatet. Validiteten i undersökningen anger hur bra mitt mätinstrument mäter det som jag vill mäta. God reliabilitet är en förutsättning för god validitet. Det vill säga om inte mitt mätinstrument mäter säkert (lika med

dålig reliabilitet) kan instrumentet inte heller säkert mäta det jag vill undersöka. Dock kan min undersökning få hög reliabilitet det vill säga ha ett bra mätinstrument men validiteten kan vara dålig till exempel på grund av att jag mätt fel saker. (Stukát, 2005: 126–127)

Det är alltid svårt att veta om ens informanter lämnar helt sanna svar på ens frågor exempelvis på grund av att frågorna kan anses vara personliga. För att öka sannheten i informanternas svar har jag använt mig av en intervjuguide. Intervjuguidens positiva aspekter, såsom att eventuella missförstånd med en gång kan lösas, har bidragit till min undersöknings goda reliabilitet. För att öka kvalitén på min intervjuguide och därmed undvika att mina informanter feltolkar mina frågor har jag valt att låta en ”testperson” läsa frågorna innan de riktiga intervjuerna genomfördes. Att jag är relativt oerfaren som intervjuare kan ha påverkat negativt på reliabiliteten. Men jag har försökt att förbereda mig noggrant och jag hoppas därmed att negativ inverkan på reliabiliteten har minskat.

För att öka validiteten i min undersökning har jag till exempel valt att låta informanterna vara anonyma. En negativ aspekt på undersökningens validitet kan vara att mina informanter är valda på grund av bekvämlighet. Det vill säga mina fem informanter har själva anmält sig som frivilliga. Det var ju samfundens ungdomsledare som hade första kontakten med ungdomarna. Ungdomsledarna kan då ha valt ut de ungdomar som de ansåg vara bäst lämpade för undersökningen. Samtidigt kan nämnd nackdel också vara till fördel för undersökningens validitet, eftersom de ungdomar som ungdomsledarna valt ut borde ju också vara de ungdomar som är mest intresserade och aktiva inom ämnet. Det vill säga också bäst lämpade för att mäta det undersökningen vill mäta, då min målpopulation består av aktiva religiösa ungdomar. Vidare har jag försökt att samla in så relevant information som möjligt och på så sätt har jag försökt att få en god validitet.

Jag är medveten om att uppsatsens resultat till viss del har påverkats av mina subjektiva åsikter och metodval. Jag har dock gjort mitt bästa för att få en så hög reliabilitet och validitet som möjligt.

3.7 KÄLLKRITIK

Källkritik handlar om att jag måste värdera sanningshalten och bedöma trovärdigheten i mina aktuella källor. Jag måste ha en viss källkritik för att undvika felaktigheter. (Esaïasson, m.fl., 2004: 303)

När jag gör intervjuer är jag medveten om risken för intervjuareffekter. Intervjuareffekter innebär att informanterna svarar olika på frågorna beroende på vem som ställer frågorna. (Esaïasson, m.fl., 2004: 293)

Vad det gäller min undersöknings sekundärdata finns det en negativ aspekt som är att denna information inte är framtagen för min undersöknings syfte. En annan negativ aspekt kan vara att mina sekundärdata till viss del kan vara inaktuell och gammal. På det stora hela anser jag att mina sekundärdata är trovärdig. Vad det gäller primärdatan kan jag ha haft viss negativ inverkan på informanterna. Att jag är man, vuxen, lärare och etniskt svensk är faktorer som kan ha påverkat informanternas svar. För att undvika intervjuareffekter har jag försökt att få mina informanter att känna sig bekväma med mig och situationen.

4. RESULTATREDOVISNING

I följande kapitel kommer jag att presentera de delar av uppsatsens teori och intervjuresultat som är viktig för min frågeställning. Jag har valt att koppla samman teori med de svar som informanterna gav mig och att sedan analysera det. Jag har inte valt att analysera alla intervjusvar eller all teori, utan jag har valt de delar som är aktuella samt intressanta för mitt undersökningsresultat.

I mina tolkningar av intervjuresultatet har jag, som Esaiasson m.fl., (2004: 297–298) påpekar, varit noggrann med att inte ge informanterna tolkningar som det saknas underlag för. Mina tolkningar har jag underbyggt med hjälp av citat.

4.1 PRESENTATION AV INFORMANTERNA

Nedan ges inledningsvis en kort presentation av undersökningens fem informanter. Därefter följer en beskrivning och analys av informanternas religionsidentifikation och religion i skolundervisningen.

Amanda

Amanda är 17 år gammal och bor i Västra Frölunda med sina föräldrar. Hon är född och uppväxt i Göteborg, samt aktiv i Svenska kyrkan.

Gim

Gim är 18 år gammal och bor i Stenungsund. Gim är född och uppväxt i Thailand i en by utanför Laos, och hon har bott i Sverige i snart tre år. Gim är troende buddhist och aktiv i Buddhistiska föreningen i Västsverige samt knuten till Terevada templet i Härryda utanför Göteborg. Gim läser svenska i Stenungsund och planerar att söka till omvårdnadsprogrammet till hösten.

Camilla

Camilla är tjugo år gammal och bor i Västra Frölunda. Camilla är född och uppvuxen i Göteborg. Hon tog studenten vårterminen 2007 från Samhällvetenskapliga programmet med idé- och kultur inriktning. Camilla är judinna och aktiv i Judiska Församlingen i Göteborg.

Alexander

Alexander är sexton år gammal och är född och uppvuxen i Göteborg. Alexander bor i Majorna och läser första året på Naturvetenskapliga programmet vid Sigrid Rudebecks gymnasieskola i Göteborg. Alexander är kristen och aktiv i Saron kyrkan vid Annedal i Göteborg.

Iman

Iman är sexton år gammal och bor i Göteborg. Iman är född och uppväxt i Sverige men hon och hennes familj har rötter från Punjab i Pakistan. Iman läser första året på Naturvetenskapliga programmet på Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg och hon är troende muslim.

4.1.1 Informanternas religionsidentifikation

När det gäller informanternas spontana religionsidentifikation berättar alla informanterna vilken religion de tror på. Värt att notera är att när det gäller förgreningar inom religionerna så är det bara de kristna informanterna som beskriver sig själva i de termerna. Amanda berättar att hon är protestantiskt kristen och Alexander berättar att han är baptist i Saron kyrkan.

Alla informanternas religion speglar sig olika i deras vardag. Jag ser praktiska skillnader på religionstillhörighet men även skillnader vad det gäller informanternas reflektion över sin religion i hemmet och i skolan. För till exempel Camilla och Iman religioner är det vissa praktiska detaljer som är avgörande för hur vardagen i skolan ser ut. Iman vill ha köttet slaktat på Halal vis och Camilla på Kosher vis. Både Iman och Camilla anser att det är lite jobbigt att det inte finns Halal- och Kosherslaktat kött i skolan, men trots det är Iman och Camilla nöjda med skolmaten. I skolan finns det till exempel alltid möjligheten att välja ett vegetariskt alternativ. Iman och Camilla anser också att den praktiska skillnaden, vad det gäller maten, gör att de skiljer ut sig från klasskamraterna. Iman och Camilla gör här ett aktivt val genom att äta vegetarisk mat i skolan.

För både Camilla och Iman är det viktigt för deras religiösa identitet att göra valet att äta vegetariskt istället för ”vanligt” kött. Valet är betydelsefullt för den religiösa identiteten eftersom om de hade ignorerat denna praktiska detalj så hade delar av deras religiösa tillhörighet försvunnit. Att Camilla och Iman väljer att inte äta det ”vanliga” köttet i skolmatsalen gör att de känner sig annorlunda från mängden. Samtidigt som ställningstagandet att inte äta som resten av klasskompisarna gör att deras egna identitetsskapande blir större, de får en starkare religiös identitet.

Camilla nämner andra situationer där det likt ovan upplevs jobbigt att tillhöra en religion som skiljer sig från mängden. Exempelvis nämner hon att folk som, trots att de vet att hon är judinna, frågar om hon firar jul. När Camilla får sådana frågor beskriver hon att känner att hon inte ”tillhör”. Särskiljningen (att hon då inte skulle vara som mängden) upplevs som något jobbigt och hon känner sig annorlunda.

Camilla och Iman aktiva val ovan ”att äta vegetariskt” samt Camillas tankar kring speciella högtider kan kopplas samman med Castells sätt att se på motståndsidentitet, vilket jag nedan kommer att utveckla mera.

Bland informanterna är det bara Iman som vill ha möjligheten att kunna be i skolan. Iman har ett speciellt rum dit hon kan gå för att be och hon gör också det i mån av tid. Iman uttrycker det så här:

Islam är för mig ett sätt att leva och det kommer in i vardagslivet mycket, jag ber till exempel fem gånger per dag, men jag hinner inte alltid. (Iman, 071205)

De andra informanterna ber hemma eller i församlingslokal.

4.1.2 Religion i skolan

Alla informanter är intresserade av skolan och anser att den är relevant. Informanterna tycker dessutom att So – blocket med religion, samhällskunskap, historia och geografi är intressant och spännande. Religionsundervisningen ser olika ut för informanterna, men det finns vissa likheter. Under intervjuerna talade vi om hur de olika informanterna tyckte att deras religion undervisades i skolan. Det var tydligt att både Iman och Camilla hade liknade erfarenheter då de ansåg att deras religion (islam och judendom) speglades relativt endimensionellt.

Jag tycker det var bra undervisning men va skall man säga, det finns ju så många inriktningar så det blir lite svårt när man kollar i skolböckerna och man vet att det finns en så mycket större bredd än va som visas där... mångas tankar om judendomen är typ skägg och hatt men bara för att man tillhör judendomen finns det en bredd. (Camilla, 071220)

Gim nämner likt Camilla att i jämförelse med andra religioner i skolan arbetar de mest med kristendomen. Dock är alla informanter överlag nöjda med sina lärare, och informanterna anser att läraren bedriver en rättvis och intressant undervisning.

I läroplanen (lpo94) går det att utläsa vikten av att eleverna får tillgodogöra sig reflektion, orientering och möjlighet till diskussion. Möjligheten till reflektion, orientering och diskussion skall röra hela religionsämnet och tillägna eleven förståelse för andra människor och förmåga till upplevelse av andra människor i olika situationer. Alexander saknar dock möjligheten till diskussion i undervisningen. Han önskar att det skulle vara mer diskussion av de olika religionerna i grupper och lite mindre av enskilt arbete. Iman är av samma åsikt som Alexander och hon berättar att hon gillar bäst när de har debatter och diskussioner i undervisningen. Debatter och diskussioner är ett sätt för Iman att sätta sig i hur andra människor tänker och lever.

Man fick en roll också fick man sätta sig in i den och man lärde sig då att sätta sig in hur andra tänker. (Iman, 071207)

Iman beskriver att hon bäst tycker om diskussioner och debatter eftersom hon anser att det ger mer än enskilt arbete.

... när man skriver enskilt så skriver man bara vad jag själv tycker men vid grupparbete får jag lära mig vad andra tycker också, jag letar upp fakta nu men jag gillar när man pratar med varandra. (Iman, 071207)

Nussbaums tankar kring vikten av att eleven får kunskap och möjlighet att bilda sig uppfattningar om människors olika frågor rörande religion och livsfrågor, stämmer överens med vad Iman anser vara viktigt i skolan. Iman anser, som jag ovan nämnt, likt Nussbaum att det är genom diskussion som eleven tränas att få förståelse för andra människor och olika situationer. Vidare menar Nussbaum att det är av stor vikt att bjuda in samhället till klassrummet eller att förlägga klassrummet till samhället. Det som Nussbaum beskriver är också väldigt uppskattat av informanterna. Alla informanter vill ha mer studiebesök, eftersom de tycker att genom studiebesök lär de sig mer än av att bara läsa böcker. Exempelvis säger Camilla att det hon helst vill förändra i sin religionsundervisning är fler representanter från olika religioner samt tid för diskussion med dem. Hon anser att

det ger en större förståelse och tyngd när eleverna får tillgång till religionen ”på riktigt”.

Vad det gäller Lpf94 skall eleverna få undervisning och övningar i etiska och existentiella frågor. Alla informanterna nämner dock att de har relativt lite av det. Camilla säger till exempel:

... vi har inte talade mycket om detta, utan mest om att så här är det.
(Camilla, 071220)

Innebörden i ovan är att eleverna upplever det inte som om lärarna följer läroplanen vad det gäller undervisning i etiska och existentiella frågor. Eleverna upplever att de får för lite eller ingen undervisning alls i etiska och existentiella frågor trots att Läroplanen påpekar vikten av det.

4.2 IDENTITET

4.2.1 Castells beskrivning av identitet

Castells anser att identiteten är källan till människans mening och erfarenhet i livet, vilket blir tydligt då jag bad mina informanter att berätta om deras erfarenheter kring kollektiva identiteter. Exempelvis beskriver alla informanterna sig själva genom att nämna sin religion. Castells menar att religionen är en av de primära identiteterna människan har, vilket därmed stämmer överens med mina informanternas berättelser. Att alla beskriver sig själva som religiösa tyder på att religionen är en viktig del i deras liv. Iman och Camilla beskriver exempelvis sig själva så som följer:

... muslim, tjej 16 år, född i Sverige men med rötter i Pakistan. (Iman, 071205)

... glad och utåtriktad men sen är det ju jätteviktigt för mig med det judiska. (Camilla, 071220)

Enligt Castells är identiteten konstruerad utifrån ett sociologiskt perspektiv. Castells tanke om att identitet utvecklas från byggstenar kan jag koppla samman med mina informanter. Informanterna nämner att de är troende pga. att deras föräldrar är det. Bland mina informanter finns det dock ett undantag. Amanda är så som hon uttrycker det troende pga. att hon alltid har haft ett intresse i religionen och att hon alltid haft filosofiska och etiska frågor.

Vad det gäller Castells beskrivning av identitet och dess funktion är det också intressant att undersöka informanternas förhållande till deras identitet hemma och i skolan samt vilka uttryck identiteten tar. Camilla berättar exempelvis att det finns, för henne, en tydlig skillnad mellan ”Camilla hemma” och ”Camilla i skolan”. Camilla säger att det tar sig uttryck i att hon kan vara sig själv mer hemma än i skolan.

Det är annorlunda hemma, det är mer avslappnat... det är mer normalt.
(Camilla, 071220)

Alexander upplever ovan fenomen likt Camilla, och han säger exempelvis att han känner sig lugnare hemma jämfört med i skolan.

...jag är mer kristen hemma... det är liksom lugnare tystare. (Alexander, 071222)

Camilla och Alexanders beskrivning av att de är mer sig själva hemma jämfört med i skolan kan jag koppla samman med Castells tankar kring en individs identitet och roll. Castells påpekar vikten av att skilja på en individs roll och identitet. Med andra ord Camilla och Alexander har en viss identitet som religiösa men rollen som religiös blir mindre i skolan än hemma. I skolan tar deras roll som elev överhand över identiteten som religiös. Skolan som institution sätter här normen för Camillas och Alexanders roller. Det vill säga i skolan tonar Camilla och Alexander ner sin identitet som religiös på grund av att religionen inte är riktigt accepterad av mängden. Här finns en maktrelation mellan individen (Camilla respektive Alexander) och skolans elever/lärare och dess värderingar och normer om hur man skall vara.

4.2.2 Legitimerad identitet

Castells förklaring av den legitimerade identiteten gör det intressant att se på skolans religionsundervisning. Då det är den legitimerade identiteten som förlänger statens kraft i skolan och på det viset är skolan en social politiskt bevarande faktor och en politiskt social förändrande faktor. Frågan blir då om det går att spåra former av legitimerad identitet hos mina informanter och om informanterna ingår i den legitima bevarande identiteten som finns kring dem? Alla informanterna nämner att det är skillnader i skolans religionsundervisning och framförallt i hur mycket man läser om olika religioner. Vidare är alla informanterna överens om att det är den kristna religionen och dess historia som de läser mest om.

Informanterna anser att det finns tydliga grupper och grupperingar på skolan där vissa grupper tas mer på allvar beroende på etnicitet. Gim förklarar det samtidigt som hon skruvar på sig:

... att det finns en del som inte gillar de som kommer ifrån annat land, dom säger utlänning vet du... dom härmar dom som är från annat land, muslimer härmar dom så mycket och grisen. (Gim, 071203)

När jag frågar Gim om hon känner sig utanför blir svaret att hon ibland gör det. Även Iman har erfarenheter av utanförskap och beskriver utanförskapet med ett exempel från sin första dag i gymnasiet.

Redan första dagen var det så att det blev en uppdelning bland nästan alla tjejerna som var svenska. Jag kommer ihåg att jag försökte va med dem, men det gick inte för de bara lämnade mig. Så där fick jag en känsla av att de redan var en gruppindelning. (Iman, 071205)

Jag frågade Iman om hon ansåg att de olika ”grupperna” även fanns utanför skolan, och det trodde hon. Iman gav som exempel att, det var svårare att få jobb ifall man hade slöja eller hade ett utländskt namn. Iman hade egna erfarenheter av det, då hon i åttonde klass skulle ut på prao och sökte jobb på NK.

Jag fick inte jobbet för det va fullt men när min svenska kompis i från klassen sökte så fick hon det... så där kände jag av gruppindelningen i samhället. (Iman, 071205)

Camilla nämner, likt Iman, skillnader i olika identiteter och vilka av dem som är legitimerat av samhället. Camilla anser sig se olika grupper i samhället med olika "rättigheter". I hennes eget fall upplever hon det exempelvis vid högtider som jul.

Det behöver inte vara att man är jude, utan det har att göra med att man inte är "svensk" eller "kristen" eller vad man säger. Till exempel de vet att jag är judinna men ändå så frågar de: men jul firar ni väl? Vilket gör att man känner att man inte tillhör, liksom. (Camilla, 071220)

Informanterna upplever det således som om de på grund av deras religion inte är riktigt är legitima i samhället, skolan. Det är jobbigt för informanterna att känna detta utanförskap. Självklart spelar utanförskapet och känslan av att inte tillhöra det legitima in på informanternas identitetsskapande. Informanternas utanförskap skapar det som Castells beskriver som motståndsidentitet.

4.2.3 Motståndsidentitet

Castells anser att motståndsidentitet är den viktigaste delen i identitetsskapandet. Castells teori stämmer också in på mina informanter, där jag fann att motståndsidentiteten är mycket viktig för deras identitetsskapande. Jag ser således tydliga paralleller mellan informanternas beskrivning av utanförskap och Castells motståndsidentitet. Motståndsidentiteten gör att informanternas identitetsskapande blir starkare, de tvingas att ta ställning/välja sida. Informanterna får ett starkare identitetsskapande med sin grupp samt att avståndet till de på andra sidan ökar när gemenskapen och tillhörigheten blir starkare inom den slutna gruppen. Motståndsidentiteten skiljer sig inbördes mellan informanterna. Alla informanterna ansåg dock att deras tro gjorde dem till deltagare av en grupp som skilde dem från andra.

Informanterna nämnde att beroende på vilken trosföreställning man hade så kunde man råka illa ut för det. Camilla och Iman hade upplevt att de blev illa behandlade i skolan samt av samhället i stort.

Min dans- och dramalärare kränkte mig igår genom att, alltså jag vill inte uppträda framför killar och dansa, men läraren ville att jag skulle vara med... Alltså hon började säga till mig att du bor i ett svenskt samhälle, du bor i Sverige du måste vara med. (Iman, 071205)

Iman berättar också om att hon i skolan känt sig utanför på grund av att hon inte hade något ställe att gå och be på. Iman startade då en Islamisk förening med några kamrater.

... då det inte fanns ett ställe vi kunde be på i skolan. (Iman, 071205)

För att samla deltagare till den muslimska föreningen annonserade Iman om föreningen genom att sätta upp lappar på skolan. Men lapparna togs ner och det dök

även upp nedvärderande kommentarer på lapparna. Jag ser anledningen till att Iman och hennes kamrater startade sin muslimska förening som ett uttryck för deras motståndsidentitet. Startandet av föreningen är ett direkt uttryck för motstånd mot skolans principer och att det inte fanns någonstans i skolan för de muslimska eleverna att be på. Iman nämner själv att motståndet (motståndsidentitet) var ett av skälen till att hon och hennes kamrater organiserade föreningen på skolan.

Innan kunde man till exempel se elever som bad i korridoren och folk kunde stå och skratta och så... folk har fel uppfattning om Islam, det såg man ju till exempel när jag satte upp lappar och sånt det var därför jag startade den. (Iman, 071205)

Till slut fick dock Iman och hennes förening ett eget rum i skolan dit de kan gå för att be.

När jag intervjuade Alexander fann jag ett ytterligare bevis på att motståndsidentiteten är viktigt i identitetsskapandet. Alexander berättar att det finns en skillnad mellan de andra eleverna på skolan och han själv som är kristen. Skillnaden gör att han inte känner sig helt accepterad av de andra på skolan. Alexander påpekar också vikten av att vara tätt knutna och sammanlänkade, vilket Castells motståndsidentitet gör. Här tar Alexander upp händelser och företeelser som han saknar inom den kristna sfären och avundas från exempelvis judendomen.

Jag tror att traditioner är viktiga, ifall man tittar på judendomen så finns det mer traditioner där, de binder en samman för ifall man tittar på kristendomen så har ju det en representation i dagens samhälle då vi är i väst och religionen är liksom hos oss i samhället och lagen men ändå inte. (Alexander, 071222)

Alexander beskriver med citatet poängen med Castells motståndsidentitet. Det vill säga den grupp som är i minoritet får en stor gemenskap inom gruppen och det är den gemenskapen som Alexander tycker att han avundas judendomen av.

Trots att Alexander upplever att han tillhör mängden, då han är kristen, känner han sig ändå utanför på grund av sin religiösa identitet. Exempelvis påpekar Alexander att han utsätts för skämt som visserligen är ganska oskyldiga men samtidigt irriterande. Att höra dessa skämt (om Alexanders religiösa identitet) gång på gång blir för Alexander ett förtydligande/påminnelse om att han inte är som de andra. Vilket förstärker gränsen i skolan/samhället om att hans religiösa identitet gör honom annorlunda. Alexander lider av att höra skämten, han tycker inte att det är kul. Alexander vill bli accepterad för den han är och behandlad som alla andra. Samtidigt tar Alexander, i vissa situationer, medvetet avstånd från de andra på grund av sin tro. Det kan till exempel vara på grund av att de andra eleverna dricker alkohol. Alexander har valt att inte dricka, då det enligt honom, står i Bibeln att man inte skall berusa sig och att man bör följa det.

... ibland kan jag också ta avstånd från de andra, då de gör saker som inte jag vill göra som till exempel dricker. (Alexander, 071222)

Alexander fortsätter att utveckla ovan med ett intressant resonemang om sin tro och sin religiösa tillhörighet:

Jag tror inte alla i min klass vet att jag är kristen men jag önskar att de visste det samtidigt är jag då rädd för vad de skall tycka, och jag önskar jag kunde stå för det mer. (Alexander, 071222)

Alexander säger sig delvis vilja ha en större motståndsidentitet samtidigt som han är rädd för motståndsidentiteten och utanförskapets krafter. Det vill säga Alexander avundas motståndsidentitetens positiva effekter men är rädd för utanförskapet.

Camilla talar också om hur den religiösa identiteten kan förstärka gränsen till de "andra" som inte tillhör samma identitet. Camilla beskriver hur hon har en svensk och en judisk identitet och varför den judiska är viktigare.

Jag har två identiteter en svensk och en judisk ... men i med att jag lever i en judisk tradition kommer det fram ... det judiska är ändå mycket starkare då det är ett helt levnadssätt med maten och det där. (Camilla, 071220)

Camillas religiösa identitet är stark på grund av den gemenskap som bildas när gruppen följer sina judiska traditioner och den skillnaden som då finns mot de andra.

4.2.4 Självidentitet

Alexander säger att mycket av hans identitet först och främst kommer ifrån hans föräldrar. Men Alexander är också medveten om att han i vardagen ständigt, genom möten av människor och idéer, omvärderar sig själv.

De är väl ens föräldrar och sånt fast sen omvärderar man sig hela tiden då man möter nya folk och får ny input . (Alexander, 071222)

Att Alexander präglas av sina föräldrar och dess bakgrund går att härleda från Giddens tankar då han talar om individens självidentitet samt hur den både skapas och bevaras genom reflexiva handlingar. Det vill säga Alexander har en viss bakgrund som utgår från hans föräldrar, men Alexander reflekterar också över sin identitet och val, i livet, då han är medveten om att han analyserar och jämför sig med andra.

Enligt Giddens väljs identiteten av den enskilda individen, vilket betyder att självidentiteten är självet så som individen själv uppfattar sig. För Camilla innebär det att hon väljer att se på sin självidentitet utifrån olika perspektiv. Camillas olika perspektiv kan sammankopplas med Giddens tankar då han anser att en människa styr sina egna handlingar så de stämmer överens med den valda identiteten. Camilla har en identitet hemma. Hemma skall hon följa regler och handlingar som tillhör den judiska identiteten. Men Camilla reflekterar också över att hon inte "behöver" följa de judiska reglerna och handlingarna utanför hemmet, hon försöker dock att göra det ändå, eftersom det är en del av hennes judiska identitet.

Utanför hemmet får vi göra som vi vill men jag försöker göra det bästa hela tiden som till exempel alltid äta kosherslaktat kött. (Camilla 071220)

Giddens beskriver att det är svårt och befriande för en individ att styra sina egna handlingar samt sin självidentitet, hur den skapas och bevaras genom

individens reflexiva handlingar. Giddens beskrivning av komplexiteten i identiteten kan jag koppla samman med Imans förebilder om hur och vilka hon ser upp till.

Det finns ju en massa olika Hadither om hur profeten Mohammed levde och så och då försöker man ju följa det, men det går ju inte helt fullständigt för det är ju så himla perfekt. (Iman, 071205)

Jag sammankopplar citatet med Giddens och hans tankar om att individen försöker forma sig själv till den person man vill vara. Samtidigt som det visar Imans reflexivitet till hennes möjlighet att analysera, betrakta och jämföra sitt aktiva muslimska livsval med en omgivning.

I min teori har jag beskrivit Castells tankar om det nutida nätverksamhället. Jag kan relativt lätt se att det uppkommit nya former för social förändring bland mina informanter. De nya formerna för social förändring är viktiga för mina informanternas identitetsskapande. Mina informanter håller sig ständigt uppdaterade med vad som händer runt om i världen. Det har således som Castells beskriver skett en förskjutning av det lokala och globala. Bland mina informanter kan jag se förskjutningen i följande exempel: Camilla har bott en tid i Israel, Alexander åker på "kurs" till USA, Gim har via telefon och datorn kontakt med sina vänner i Thailand och Iman letar information på Internet rörande sin tro.

4.3 GIDDENS SYN PÅ RELIGIONENS BETYDELSE I DET SENMODERNA SAMHÄLLET

Jag talade med informanterna om det senmoderna samhället och vilka drömmar och förhoppningar de har för sig själva och mänskligheten inför framtiden. Alla informanterna gav svar som jag kan analysera och jämföra med Giddens tankar om framtiden och förhoppningar. Precis som Giddens menar säger Amanda att hennes tro hjälper henne i hennes moraliska tankar i livet.

Min tro finns med mig hela tiden, i alla mina val försöker jag tänka på detta, till val till min moral till det som sker hela tiden i mitt liv... det hjälper mig mycket att jag tror på Gud. (Amanda, 071218)

Amanda menar att religionen ger henne en trygghet, en känsla av tillhörighet och gemenskap. När jag och Alexander talade om drömmar och förhoppningar funderade han också i moraliska former. Alexander berättar att han egentligen skulle vilja bli fotograf men genom hans kristna tro och värderingar väljer han att istället intressera sig för biologi eller samhällskunskap.

Hade jag fått välja fritt vad jag hade velat bli så hade jag valt att bli fotograf men det känns så som världen ser ut nu behövs det inte en fotograf till. (Alexander, 071222)

Giddens menar att det i dagens samhälle uppstår nya hot och risker, det kan till exempel vara massförstörelsevapen och miljöförstöring. Sådana hot bidrar till en apokalyptisk vision om världens undergång. Det är något som jag kan koppla ihop med Iman som berättar för mig att hennes tro är ett stöd, då hon är säker på att jordens undergång är i antågande. Med det menar hon att det står i Koranen att domedagen skall komma. Följande citat förtydligar Imans tankar.

Till exempel så talar de om domedagen de säger att den skall komma och innan domedagen innefaller så sker massvis med saker innan. Till exempel massvis med naturkatastrofer och det tycker jag mig se att det händer mer och mer, också finns det massa andra grejer också... nej den kommer att komma det gäller alla, men det gäller att ha gjort väl här i världen, så har man inget att frukta. Så den kommer, men jag är inte rädd. (Iman, 071205)

4.4 UNGDOMAR I DET SENMODERNA SAMHÄLLET

I teorikapitlet har jag skrivit om att Ziehe anser att det senmoderna samhället har genomgått många förändringar där ekonomin har fått en större roll än tidigare. Ekonomins betydelse är något som har intresserat Alexander och han prenumererar på den kristna tidningen Ikon. Ikon tar upp den nya ekonomin ur ett kristet perspektiv.

Sen prenumererar jag på en tidning som heter Ikon som handlar om hur vi kristna skall kunna hantera pengar i ett kristet perspektiv. Det är då viktigt att ge och stödja så mycket som möjligt... jag tror att pengar kan vara något gott så länge som man gör något gott med dem, de kan vara ett uttrycksmedel för din religion och dina åsikter. (Alexander, 071222)

Till skillnad från Ziehes teorier kring den kulturella friställningen redogör alla informanterna, utom Amanda, att de är troende på grund av att föräldrarna är det. Informanterna anser att deras normer också kommer ifrån deras föräldrars normer. Informanterna lyssnar på sina föräldrar och ser upp till dem, vilket givetvis speglar informanternas tro och värderingar. Alla informanterna beskriver vidare sina föräldrar som auktoriteter, de har exempelvis alltid sista ordet i hemmet. Jag har således funnit att mina informanternas tankar inte instämmer med den kulturella friställningen. Men anledningen till att teorin om den kulturella friställningen inte stämmer kan vara ett uttryck för att informanterna talar med mig; en vuxen som representerar skolan och att informanterna då vill uttrycka sig "politiskt korrekt" eller så är det "dubbla medvetenheten" som både Ziehe och Sernhede talar om, eller antagligen en kombination av dem. När informanterna svarar med en "kikarsyn" på sig själv så svarar informanterna så som de tror sig veta att de ska svara.

I mina samtal med informanterna ser jag precis som Ziehe att vi lever i en allt högre grad av internationaliserad värld. Informanterna berättar om resor de gjort jorden runt, hur de söker information på Internet samt hur de håller kontakten med vänner och släkt på andra sidan jordklotet genom telefon och datorns hjälp. Den internationaliserade värden och dess olika kommunikationsmöjligheter gör att informanterna är väl orienterade om vad som händer i världen och medvetna om olika globala problem.

I dagens samhälle ställs vi alla inför olika val. Jag talar med informanterna om vilka val de har gjort i sina liv, varför och om valen beror på deras tro. I diskussionen med informanterna fann jag ett samband med Ziehes tankar kring det dubbla medvetandet. Det vill säga att det är en förkunskap "en kikarsyn på sig själv" med individens tankar om hur det "skall" vara. Det innebär att informanterna tror sig veta vilka val de skall göra, för att följa sin tro på bästa sätt. Till exempel när

jag talar med Camilla säger hon att hennes framtida man bör vara jude, då det annars kommer att innebära för stora påfrestningar för äktenskapet och för barnuppfostran. Camilla vill uppfostra sina framtida barn judiskt.

... hålla sina barn med judisk uppfostran tills de är vuxna sen får de själva bestämma... detta är jätteviktigt för mig jag vill gärna inte släppa det. (Camilla, 071220)

Iman har liknande tankar som Camilla. Iman vill också gifta sig med en man som delar hennes tro.

Det tillhör min religion att gifta mig med en muslim... att gifta sig är något man bör göra i islam och därför tycker jag att det är viktigt att jag gör det valet. (Iman, 071205)

Gim gör också val som jag kan härleda till hennes tro. Gim väljer exempelvis att läsa på omvårdnadsprogrammet. Jag frågade henne varför hon ville läsa det programmet och ifall det valet hängde ihop med hennes tro. Hon svarade mig att:

... för att jag vill hjälpa människor... ja, jag tycker det, att vi skall hjälpa varandra och hjälpa människor som behöver hjälp. (Gim, 071203)

Gustavsson menar att vissa värjer sig mot det ööverskådliga samhället genom att söka sig till ett samfund för att få svar och tydliga regler. Amanda berättar att hon innan hon blev troende saknade tydliga regler och tillhörighet. Det var bland annat bristen på det som fick henne att bli troende. Det var viktigt för henne med gemenskapen och att finna en fast punkt i tillvaro, vilket religionen gav henne.

Alltså tankar eller du vet, eller det att det inte fanns en fast punkt. (Amanda, 071218)

Alexander har också tankar kring att hans religion ger svar och tydliga regler.

jag mår liksom bättre när jag följer Bibeln och inte faller för frestelser. (Alexander, 071222)

Här går det att dra paralleller till Gustafsson som menar att samfund kan ge en tydlig ram för vad som är rätt och fel i jämförelse med den osäkra moderniseringsprocessen.

4.4.1 Internet och religiös identitet

Precis som Larsson påvisar mina informanter att dagens samhälle har en stor närvaro av jordens olika kulturer och religioner. Exempelvis använder informanterna datorn och Internet som ett kommunikationsverktyg. Informanterna har genom datorn kontakt med olika människor och får därmed information om världen i det som Larsson kallar mikro och makro- perspektiv. Informanterna använder Internet som ett verktyg för att skapa sin religiösa identitet. Genom Internet får informanterna både samhörighet och information. Alexander nämner exempelvis att han har mycket kontakt över mejl, facebook och chatt med sina vänner från till exempel USA. Jag

frågade Alexander vad han och hans vänner brukade tala om och då svarade han så här:

Det är mycket snack, men även om olika kulturella skillnader och det innebär kyrkligt som att till exempel vissa kan allt som står i Bibeln.
(Alexander, 071222)

Vidare berättar Camilla berättar att hon brukar läsa Jerusalem Post på nätet för att hålla sig uppdaterad med vad som händer i Israel.

Sen kollar jag Jerusalem Post för att se vad som händer i Israel.
(Camilla, 071220)

Här menar Camilla att det är för att hon vill veta vad som händer i Israel men också för att det ger henne en känsla av samhörighet att läsa om Israel från ett Israeliskt perspektiv. Denna känsla av att använda Internet som ett medel för samhörighet ger också Iman och Gim mig då de berättar att de har kontakt med gamla vänner och släktingar i andra länder. Iman berättar att hon chattar eller mejlar med släktingar ganska ofta och att hon tycker det är kul och viktigt för henne att fortsätta att ha kontakt med dem och att det ger henne styrka i vem hon är. Här är det tydligt att precis som Larsson påpekar kan Internet användas för att förstärka olika grupperns identitet. Iman förklara vidare att hon ifall hon söker svar på en fråga exempelvis om hon vill söka information om islam så använder hon sig till viss del av Internet.

Om till exempel jag hör någon säga någonting om Islam så vill jag, för jag vet ju inte allt kolla upp det i koranen eller på olika jättebra hemsidor.
(Iman, 071205)

Efter mina samtal med informanterna tycker jag att de visar prov på hur man genom Internet både kan stärka och utforska sin identitet, men också hur de bekantar sig med och utforskar nya miljöer med hjälp av datorn, men även hur informanterna behåller och utvecklar sin identitet ifall de lever i diaspora.

5. SLUTDISKUSSION

I uppsatsens sista kapitel kommer jag att föra en diskussion kring undersökningens ämne för att finna svaret på undersökningens problem och därmed uppfylla syftet. Jag har fokuserat på undersökningens teorier och på de intervjuade ungdomarnas identitetsskapande och inte på ungdomarna i sig. När jag i slutdiskussionen nämner ”ungdomarna” så syftar jag till undersökningens intervjuade ungdomar. Teorierna jag använt mig av stämmer väl överens med intervjuresultatet. Ungdomarnas tankar och berättelser speglar således teorierna väl och bekräftar dem. Jag avslutar kapitlet med egna reflektioner över uppsatsen och dess didaktiska relevans för skolan och förslag till vidare forskning.

5.1 HUR SER RELIGIÖSA UNGDOMARS IDENTITET UT OCH FINNS DET FAKTORER SOM ÄR VIKTIGARE ÄN ANDRA FÖR IDENTITETSSKAPANDET?

Det är klart och tydligt att det finns en religiös identitet. För religiösa ungdomar sträcker sig identiteten långt och utvecklas så att identitet och religionen ligger nära varandra. Den religiösa identiteten är därmed mycket viktig för de religiösa ungdomarna.

Mycket av religiösa ungdomars identitet och tillhörighet kommer i från deras föräldrar. Ungdomarnas religiositet är ärvd vilket därmed kan sättas i kontext till ungdomarnas förflutna och tradition. Att ungdomarna har en religiös identitet beror inte endast på deras förflutna och tradition utan ungdomarnas religiösa identitet påverkas och utvecklas ständigt beroende på vilka val de tar och hur samhället runt om kring dem ser ut.

Likt Larsson och Sernhede har jag funnit att det nutida nätverkssamhället är en viktig faktor för ungdomars religiösa identitetsskapande. Med datorns hjälp kan ungdomarna söka svar på frågor som de har samt inspireras för att utveckla sin religion och sin religiösa identitet. Jag anser att religiösa ungdomar genom Internet stärker och utforskar sin identitet.

Jag har funnit att den religiösa identiteten är viktig och religionen nämns ständigt när religiösa ungdomar själva skall beskriva sig och sin identitet. Ungdomarna vill också bli beskrivna med hjälp av sin religion. Precis som Castells beskriver i sina teorier är den religiösa identiteten primär, för de religiösa ungdomarna och ständigt närvarande. Dock är den religiösa identiteten mer eller mindre närvarande beroende på vilken plats och situation som ungdomen befinner sig i. Exempelvis är ungdomarnas religiösa identitet mindre synlig på platser där det finns få troende. I skolan tonas den religiösa identiteten således ner. Att vara religiös i skolan är samma sak som att vara annorlunda och att inte vara som mängden. Att ungdomarnas religiositet tonas ner i skolan är ett bra exempel på hur Castells teorier om den legitimerade identiteten fungerar.

Av de intervjuade ungdomarna känner sig de flesta mer tillfreds med sin religion hemma än i skolan. Det finns dock ett undantag och det är Amanda. Att Amanda inte har känt denna skillnad kan bero på att hon tillhör Svenska Kyrkan. Amanda har en mer legitim religiös identitet, då hon tillhör Svenska Kyrkan. Den legitimerade identiteten är mer accepterad och reproduceras också av samhället.

Exempelvis berättar alla ungdomarna att den religion som är mest närvarande och undervisas mest om i skolan är kristendomen. Således är kristendomen normen, jag tänker till exempel på skolavslutningar som kan hållas i Svenska Kyrkan. Skolan upplevs dock som en plats där den religiösa identiteten inte riktigt får plats. Och då speciellt för de ungdomar som inte tillhör den religion som anses vara norm. Jag ser skolan som en social politisk fostrande och bevarande faktor. Där den religiösa identiteten inte är något som man talar om och eller skyltar om, men gör man trots allt det så är det kristendomen och framförallt Svenska Kyrkan som är normen.

Att den religiösa identiteten inte är legitim i skolan gör att ungdomarna känner en viss form av motstånd mot sin religiösa identitet. Motståndet är dock en mycket viktig faktor för hur ungdomarna skapar sin religiösa identitet. Motståndet skapar en samhörighet och tillhörighetskänsla med dem som har samma religiösa identitet som dem själva. Motståndet har därför två betydelser för ungdomarnas identitetsskapande. Dels gör det att ungdomarnas religiösa identitet tonas ner i skolan men å andra sidan gör motståndet att den religiösa identiteten och samhörigheten med de andra religiösa bli starkare. I Castells teorier beskrivs motståndsidentiteten som en av de viktigaste faktorerna i identitetsskapandet. Jag håller med Castells och jag har funnit att motståndsidentitet är en mycket viktig faktor i ungdomars identitetsskapande och för hur de religiösa ungdomarnas identitet ser ut.

5.2 HUR PÅVERKAS RELIGIÖSA UNGDOMARS IDENTITET AV SIN RELIGION?

Ungdomarna beskriver att de i samhället möts av flera val och ibland skrämmande situationer. Religionen ger då en känsla av trygghet, tillhörighet och självkänsla vilket självklart även är en viktig identitetsmarkör. Att även religionen kan vara ett verktyg för att förstå och ge ett stöd till skrämmande och oförklarliga fenomen och händelser så som exempelvis en nalkande undergång kan jag se som en anledning till att ungdomar söker sig till en religion. Vilket stämmer med Giddens teori om hur religionen är av betydelse i det senmoderna samhället. Religion ger ungdomarna stöd och är av viktig betydelse för hur religiösa ungdomar av idag tar till sig det senmoderna samhället de lever i.

När Amanda förklarar att hon sökte sig till religionen för dess gemenskap och tillhörighet påverkas hennes identitetsskapande av sin religion. Då hon då intar en identitet som kristen och går in i den gemenskapen vilket också innebär att hon får den tillhörighet som hon innan saknade. Amanda stämmer väl överens med Gustavssons teorier om hur människor i det senmoderna samhället kan värja sig mot den oöverskådliga senmoderniteten genom att söka sig till religion för att finna svar, regler, tillhörighet och gemenskap.

Jag har tidigare nämnt att ungdomarna lever i ett samhälle där det krävs att de gör oräkneliga val. Ungdomarna använder sin religion som ett verktyg för hjälp i de valen. Jag har till exempel funnit att religion spelar roll i ungdomarnas kommande yrkesval. När Alexander berättar att han på grund av sin kristna tro väljer att söka sig till yrken inom biologi eller samhällskunskap, då är det är ett led i hans moraliska funderingar om samhället. Ungdomarnas religiösa identitet påverkas och samstämmer med Giddens teori om hur individens självidentitet skapar en reflexivitet hos ungdomarna där de analyserar och jämför sig själva med omgivningen. Ungdomarna försöker forma sig till de personer de vill vara, vilket

påverkar deras val och ställningstagande. Religionen spelar därför en viktig roll i religiösa ungdomars liv och framtida liv eftersom religionen påverkar bland annat deras yrkesval.

Jag har funnit att religiösa ungdomar också använder det dubbla medvetandet som identitetsskapande verktyg i sina liv. Religionen är en del ungdomarnas redskap för att finna regler och riktlinjer för de val som de ständigt möts av, så som Ziehe beskriver det. Religionen är därför en viktig del i det senmoderna samhället och spelar en viktig roll till hur religiösa ungdomars identitet påverkas. Ziehe talar om den kulturella friställningen som en ständigt närvarande tendens för unga. Den unga individen skall själv tolka samhället och komma fram till vad han/hon står för och vilka värderingar de representerar. Till skillnad från förr då unga tog över de normer och värderingar som hade skapats av de tidigare generationer samt att de unga förr såg de äldre generationerna som auktoriteter.

I min undersökning har jag funnit att religiösa ungdomars föräldrar spelar stor roll för ungdomars normer, värderingar, tro och religiösa identitet. Religiösa ungdomar uttrycker att de till stor del ser upp till och lyssnar på sina föräldrar. Religiösa ungdomar ser sina föräldrar som auktoriteter. Om nu religiösa ungdomar (mer än icke religiösa) tar till sig värderingar och normer från sina föräldrar så betyder det att föräldrarna i hög grad påverkar de religiösa ungdomarnas identitet. Men jag har som tidigare nämnt funnit att religiösa ungdomar i hög grad använder till exempel Internet som en viktig faktor i sitt identitetsskapande. Så det kan vara så att de religiösa ungdomarna vill ge sken av att deras föräldrar är förebilder och auktoriteter men i verkligheten lyssnar religiösa ungdomar lika lite/mycket på sina föräldrar som icke religiösa.

Religiösa ungdomar känner sig mer eller mindre annorlunda och särbehandlade i skolan på grund av sin religion och sin religiösa identitet. Jag är rädd för att utanförskapet och särbehandlingen kan innebära att ungdomarna mår dåligt både psykiskt och fysiskt och att de blir marginaliserade i samhället. Jag ser skolan som en bild av samhället och det är då mycket allvarligt och jag blir rädd för utvecklingen. Innebörden skulle i så fall vara att flera ungdomar känner att de inte är riktigt är accepterade och att de därför måste tona ner sin religiösa identitet i skolan. Ser jag utvecklingen i ett större perspektiv så som samhället i stort kan det påverka många och mycket. Speciellt i dagens samhälle som är multikulturellt med många olika religioner representerade i Sverige.

5.3 REFLEKTIONER ÖVER UPPSATSEN OCH DESS DIDAKTISKA RELEVANS

De intervjuade ungdomarna är intresserade och uppfattar SO-blocket och religionsämnet som intressant men det finns saker att ta fasta på i skolan och i skolundervisningen. Att religiösa ungdomar upplever att deras religioner speglas endimensionellt i skolan ser jag allvarligt på. Vi lärare bör tänka på situationen och granska både oss själva och det material vi tillhandahåller till ungdomarna i undervisningen. Jag anser att när den religiösa eleven känner att "deras" religion förklaras i skolan på ett ensidigt och fördomsfullt sätt skapar det en känsla av ett utanförskap och en känsla av att det är "vi" mot "dom" situation. Samhället, skolan och lärarna har ett viktigt ansvar att motarbeta att religioner speglas fördomsfullt och endimensionellt. Vi lärare och skolan har ett viktigt uppdrag att tydliggöra de

uppfattningar som vårt samhälle skall grundas i. I läroplanen står det att skolan skall sträva efter vikten av förståelse för andra människor och vikten av att föra en dialog med unga människor. För att förhindra att religioner speglas endimensionellt måste skolböcker och skolans undervisning komplettera varandra för att vi ska få en bra undervisning. Jag vill genom uppsatsen också betona vikten på att lärare tar till sig ungdomarnas åsikter och inhämtar deras kunskap i skolan.

För min kommande roll som lärare är det viktigt att ha i åtanke att ungdomarna uppfattar att den religion som får mest utrymme i skolundervisningen är kristendomen. Lärare och "skolan" bör även ha i åtanke att kristendomen uppfattas av flera ungdomar som att det är en legitim religiös identitet framför andra. Detta är också viktigt att vi som lärare funderar och arbetar mot att ungdomarna tar ett aktivt val att tona ner sin religiösa identitet i skolan. Uppsatsen visar att ungdomarna vill se mer undervisning av andra religioner i skolan. Lärare bör ta fasta på att ungdomarna är intresserade och vill veta mer om andra religioner. Vidare tycker jag att det är mycket roligt och inspirerande, speciellt i och med min kommande roll som religionslärare, att ungdomarna vill ha mer undervisning av andra religioner. Jag är dock medveten om att kristendomen innehar en central roll både kulturellt och historiskt i vårt samhälle. Det kan därmed vara en anledning till att kristendomen är den religion som mest tas upp i skolundervisningen. Men jag anser att det är en skyldighet för lärare att både undervisa ungdomarna om alla religioner och som lärare fundera och granska sin religionsundervisning.

Uppsatsen är viktig för lärare och elever ur ett forskningsperspektiv då ämnet som jag bearbetar är åsidosatt i den akademiska världen. Det finns således väldigt lite forskning som berör samspelet mellan skola, lärare, elever, religion och identitet. Undersökningens syfte att undersöka religionens betydelse för religiösa ungdomars identitet är av stor betydelse i det multikulturella samhälle vi lever i. Lärarna av i dag måste ha kunskap om och förstå att religionen är viktig för religiösa ungdomars identitet för att lärarna ska kunna utföra en så god undervisning som möjligt. Det är viktigt att lärare kan reflektera över det och föra en diskussion med ungdomarna.

I läroplanen går det att läsa om vikten av diskussion i undervisningen. Flera ungdomar saknar dock diskussionen i undervisningen eller vill ha mer av det. Diskussion är ett viktigt inslag i undervisningen bland annat eftersom elever genom diskussionen får kunskap om sig själva och andra. Jag menar likt Nussbaum att genom diskussion får ungdomarna möjlighet att ta till sig olika uppfattningar i samhället. Ungdomarna får genom diskussion också möjlighet att träna sin förståelse för andra människor och olika synsätt på religion och livsfrågor. Jag anser det högst oroväckande att ungdomarna anser att de får liten eller ingen undervisning om existentiella och etiska frågor i sin undervisning. Det är oroväckande med tanke på att Lpo94 och Lpf94 innebar en tydlig markering av vikten för att ungdomarnas tid för reflektion, orientering och uppfattning av etiska och existentiella frågor får utrymme i skolan.

Både Nussbaum och ungdomarna förespråkar och saknar i sin nuvarande undervisning att skolan inte är förankrat i samhället. Jag anser att det är viktigt att undervisningens målsättning ska ha ett integrerat arbetssätt där barriären mellan skola och samhälle bryts. Det kan exempelvis vara att bjuda in olika individer av olika trosåskådningar till klassrummet eller att göra mer studiebesök. Att ha fler gästföreläsningar och studiebesök är också något som mina ungdomar nämnt att de vill ha mera av i skolan. Som kommande lärare kommer således jag att

försöka, på ett så bra sätt som möjligt, bjuda in samhället i skolan och förlägga undervisningen i samhället.

Avslutningsvis kan sägas att skolan är en plats där identiteten utvecklas och har betydelse. Skolan är också en plats där människor möts. Jag har som lärare en möjlighet att ge, men också att inhämta av eleverna information och förståelse för olika identiteter och religioner. Under uppsatsens gång har jag ökat min kunskap om den religiösa identitetskomplexiteten och förstått vikten av att ha förståelse för komplexiteten runt identiteten både som medmänniska men också som lärare.

5.4 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING

Under den tid som jag har arbetat med undersökningen har jag funnit flera andra infallsvinklar och frågor inom mitt ämne som också hade varit intressant att undersöka. Främst hade det varit intressant att göra om min undersökning genom att se på fler ungdomar och därmed kunna få ett bredare material att arbeta med. Med bredare material menar jag flera ungdomar så att fler religioner och livsåskådningar kunde ha varit representerade. Jag hade velat ta med exempelvis hinduism. Därtill har jag funderat över att många ungdomar i dag säger sig tro på "något" utan att veta vad. Det hade också varit intressant att se på identitetskomplexiteten hos ungdomar som inte anser sig vara aktivt religiösa. Hur ser deras identitetsskapande ut? Och vad skiljer deras identitet från aktivt religiösa ungdomar? En annan aspekt hade varit att se om det finns skillnader mellan ungdomar i olika åldrar. Jag anser att uppsatsens syfte är minst lika aktuell för lärare som arbetar med yngre barn och ungdomar.

6. SAMMANFATTNING

I uppsatsen har jag fokuserat på religion, ungdomar och identitet. Jag har undersökt hur religiösa ungdomar uppfattar sin identitet samt hur religionen påverkar identiteten. Mitt ämne är av vikt då Sverige är ett mångreligiöst samhälle. Jag ser skolan som en mötesplats för ungdomar sinsemellan men också mellan ungdomar och vuxna. Skolan blir således en plats där ungdomar utvecklar sin identitet. Det är därför av vikt att jag som blivande lärare har förståelse för olika religioner och identiteter samt kan bidra till att även ungdomarna får det.

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka religionens betydelse för religiösa ungdomars identitet. För att besvara syftet har jag två frågeställningar: Hur ser religiösa ungdomars identitet ut och finns det faktorer som är viktigare än andra för identitetsskapandet? Hur påverkas religiösa ungdomars identitet av religion? För att besvara problemformuleringen har jag använt bland annat Castells teorier kring identitet och identitetsbyggnad samt Giddens teorier kring självidentitet och religionens betydelse i samhället. Vidare har jag behandlat Ziehes teorier om ungdomar och identitetsskapande.

Jag har gjort en kvalitativ intervjustudie på fem stycken ungdomar mellan 15 och 20 år som ser sig själva som religiösa och som aktivt utövar en religion. För att fullfölja intervjuerna har jag använt en intervjuguide. Uppsatsens teorier stämmer på det hela väl överens med intervjureultatet.

Ungdomars religiösa identitet är till stor del ärvd. Men det nutida nätverkssamhället är också en viktig faktor för det religiösa identitetsskapandet. Jag har funnit att religiösa ungdomar stärker och utforskar sin identitet genom Internet. Precis som Castells teorier säger så har jag funnit att den religiösa identiteten är primär. Dock är den religiösa identiteten mindre närvarande i exempelvis skolan. Det finns ett undantag och det är den ungdom i undersökningen som tillhör Svenska kyrkan. Kristendomen, framförallt Svenska Kyrkan är den religion som är norm i skolan. Alla ungdomar känner dock ett motstånd mot sin religiösa identitet. Motståndet och motståndsidentiteten är dock en mycket viktig faktor för religiösa ungdomars identitetsskapande. Religionen ger religiösa ungdomar en känsla av trygghet, tillhörighet och självkänsla vilket självklart påverkar ungdomarnas identitet. Religionen ger riktlinjer för bland annat kommande yrkesval. Ungdomarna analyserar och jämför sig själva med omgivningen utifrån sin religion. Till skillnad från Ziehes teorier har jag funnit att religiösa ungdomar ser sina föräldrar som auktoriteter och till hög grad tar över normer och värderingar från dem.

Jag har skrämmande nog funnit att religiösa ungdomar känner sig särbehandlade på grund av sin religion och sin religiösa identitet i skolan. Vidare ser jag allvarligt på att de religiösa ungdomarna upplever att deras religioner speglas endimensionellt i undervisningen. För att undvika denna utveckling måste läraren granska sin undervisning och undervisningsmaterialet. Som kommande lärare tycker jag också det är av vikt att ha i åtanke att ungdomarna uppfattar kristendomen som den religion som får mest utrymme i undervisningen, och att ungdomarna önskar mer utrymme för andra religioner, diskussion, samt undervisning i existentiella och etiska frågor. De tre sistnämnda är av yttersta vikt eftersom Lpo94 och Lpf94 innebar en markering för vikten av diskussion samt undervisning i existentiella och etiska frågor.

REFERENSER

Tryckta källor

Andersen, Ib (1998) *Den uppenbara verkligheten*. Lund: Studentlitteratur

Bossius, Thomas (2003) *Med framtiden i backspegeln: black metal- och transkulturen: ungdomar, musik och religion i en senmodern värld*. Göteborg: Daidalos

Castells, Manuel (2000) *Informationsåldern. Ekonomi, samhälle och kultur. Band II: Identitetens makt*. Göteborg: Daidalos

Esaiasson, Peter, Giljam, Peter, Oscarsson, Henrik och Wägnérud, Lena (2004) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik

Furseth, Inger och Repstad, Pål (2005) *Religions sociologi – en introduktion*. Malmö: Liber

Geels, Antoon (1999) *Den religiösa människan en introduktion till religionspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur

Giddens, Anthony, (1999) *Modernitet och självidentitet: Självet och Samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos

Gustavsson, Göran (1997) *Tro, samfund och samhälle*. Libris förlag

Häger, Andreas (2004) *Tro, pop och kärlek: En antologi om religion och populärmusik*. Göteborg: Daidalos

Larsson, Göran (red.) (2003) *Talande tro ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur

Nussbaum, Martha (1997) *Cultivating humanity, a classical defence of reform in liberal education*. Massachusetts: Harvard University Press

Olesen, Sören Gytz och Pedersen, Peter Möller (2004) *Pedagogik i ett sociologiskt perspektiv: en presentation av: Karl Marx & Friedrich Engels, Émile Durkheim, Michel Foucault, Niklas Luhmann, Pierre Bourdieu. Jürgen Habermas, Thomas Ziehe och Anthony Giddens*. Lund: Studentlitteratur

Sernhede, Ove (1996) *Ungdomskulturen och de andra: sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*. Göteborg: Daidalos

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examens arbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenning, Conny (2003) *Metodboken: Samhällsvetenskaplig metod och metod utveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet*. Eslöv: Lorentz

Sjödin, Ulf (1995) *En skola flera världar: värderingar hos elever och lärare i religionskunskap*. Lund: Plus Ultra

Vikström, Björn (2005) *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur

Von Brömssen, Kerstin (2003) *Tolkningar, förhandlingar och tystnader – elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Ziehe, Thomas (1993) *Kultur analyser ungdom, utbildning och modernitet*. Stockholm: Symposium

Utbildningsdepartementet. (1994) *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. Lpo94 och Lpf94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Internet

Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.

Internetadress: <http://www.codex.vr.se/oversikter/humsam/humsam.html> Hämtad: 080516

BILAGOR

BILAGA 1 – INTERVJUGUIDE

Inledande frågor

Ålder

Kön

Bor

Född

Ev. antal år i Sverige

Familj

Vill du berätta lite om din familj? (Bakgrund/Historia)

- Finns det olika minnen/högtider/betydelsefulla personer som värderas högt i er familj? (Hur och varför?)

Religions tillhörighet

Vilken religion tillhör du?

- Vill du berätta lite om den?
- Hur kommer religionen in i din vardag (skolan, fritid, bön, mat, osv.)?

Uppsatsens relevans

Är skolan relevant för dig? (Hur och Varför)

- Vilka ämnen, varför?

Hur ser er religionsundervisning ut på er skola?

- Vilka frågor tas upp?
- Arbetssätt?
- Nöjd/missnöjd med ämnet/läraren? (Varför, hur)

Castells

Hur vill du beskriva dig själv? (Skolan och hemma)

- Vilka olika identiteter identifierar du dig med t.ex. göteborgare, muslim, arbetarklass, svensk, o s v?

Castells olika former av identitet

Upplever du att det finns olika gruppindelningar på skolan? (Hur ser de ut och varför är det så tror du)

- Upplever du att de olika grupperna behandlas på olika vis samt är mer eller mindre accepterat av t.ex. samhället/skolan?
- Om grupperna behandlas olika, vad tror du i så fall att det beror på?
- Tillhör du någon grupp?
- Finns det en barriär mellan din ev. grupp och de som inte tillhör gruppen?

Giddens självidentitet

Har du någon förebild, hemma eller i skolan?

- Varför?
- Hur tar det sig uttryck?

Jämför du dig med någon person, hemma, i skolan?

- Varför?
- Hur tar det sig uttryck?

Känner du samhörighet med någon/några?

- Varför?
- Hur tar det sig uttryck?

Vad inspirerar dig?

Hur ser dina mediaintag ut?

Det senmoderna samhället

Vilka drömmar och förhoppningar har du? (Livet, karriär, giftermål osv.)

- Varför tror du att de ser ut som de gör?
- Är det något som motarbetar detta?
- Tror du att det är liknande för andra inom din tro? (Varför, varför inte)

Kulturell friställning

Vem lyssnar du på? (Ser upp till, idoler)

- Varför?
- Vad gör de som är bra?

Vad är en auktoritet för dig? (Varför och hur)

- Samhället?
- Skolan?
- Hemmet?

Finns det vissa du lyssnar på mer än andra?

- Varför?
- Hur tar detta sig uttryck?

Dubbelt medvetande

Vi måste ta val hela tiden. Vill du berätta om några val som du tagit och hur det gått till?

Finns det vissa val man "bör" göra enligt din tro

- Vilka
- Varför tror du det är så?
- Hur speglas detta i ditt liv?

Varför tror du att du har din tro?

Vad är det i din tro som attraherar dig?

Upplever du att det finns skillnader mellan din tro och samhället du lever i?

Internet

Använder du dator/Internet?

- Hur?
- När?
- Varför?
- Till vad?

BILAGA 2 - INFORMATIONSBREV TILL VÅRDNADSHAVARE OCH INFORMANTER

Hej,

Jag studerar till gymnasielärare i ämnena religion och samhällskunskap vid Göteborgs universitet, Jag skriver nu mitt examensarbete och jag har valt att fokusera på religion, ungdomar och identitet. Jag utför då intervjuer med ungdomar angående hur de upplever sin religion och hur de spelar in på deras identitet. Intervjuerna kommer sedan att analyseras och presenteras i mitt examensarbete.

Respekt för de intervjuade ungdomarnas kunskap och uppfattningar om identitet och religion tas mycket allvarligt. Ungdomarna har rätt att avbryta sin medverkan när helst de behagar. Intervjuerna kommer självklart att presenteras anonymt och materialet som samlas in kommer endast att användas för detta forskningsändamål.

För att allt ska gå rätt till vill jag gärna ha er (förälder/vårdnadshavares) underskrift.

Här med ger förälder/vårdnadshavare tillstånd att använda intervjun av frågande:

Namn underskrift: _____

Namn förtydligande: _____

Om du/ni har några frågor nås jag på tfn: 0735-69 25 59

Eller mejl: outonthefloor@hotmail.com

Med vänliga hälsningar

Anders Persson